בית יעקב

ליטעראַרישער זאַמעלציין-זשורנאַל

יאָרגאַנג 8

נומער 63

אָרגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן
און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילן
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידנזאָן

— דערשיינט יעדן צווייטן פרייטיק —

ב״ה, לאָדזש פרייטיק פ׳ בשלח י״ב שבט תרצ״א (ליכט צינדן 2 מינוט נאָך 4) Łódź Luty 1931

צו אַלע יידישע פרויען!

הארכיון היהודי

אַרוף וועגן „ישיבת חכמי לובלין״

אין דעם אַלט - יידישן היסטאָרישן לובלין, גיפונט זיך, דער גרעסטער און שענצטער תורה-צענטר פון פוילישן יידנטום. די בעסטע און טאַלאַנטירטסטע יידישע קינדער לערנען דאָרט טאָג און נאַכט, אונדזער הייליקער תורה. פון דאָרט, וועלן אַרויסקומען די שטאָלצע טרעגער פון תורה-אידעאַל און די צוקונפטיקע גייסטיקע פירער פון יידישן פאָלק. „ישיבת חכמי לובלין״ איז אונדזער טרייסט, אונדזער האָפינונג און עס איז אינדזער פאָלקס-חוב, דעם דאָזיקן פאָלקס-אינסטיטוט אויסצוהאַלטן מיטן גרעסטן כבוד! די יידישע פרוי, קאָן און דאַרף אָבער האָבן דאָס גרעסטע חלק אינים דערהאַלטן און אונטערשטיצן „ישיבת חכמי לובלין״ מיט אַ ביסעלע פאַרשטענדניס קאָן זי דאָס דערגרייכן און איר נאָמען וועט בלייבן פאַראייביקט אין דעם יסוד-דערהאַלט פון דעם תלמודישן וועלט-צענטער. בלויז מיט אַקלייניקייט.

שטענדיק גידענקן אַריינצולייגן די פאָר גראָשן אין דער ישיבה-פושקע, יעדן ערב שבת, יעדן יומא־דפגרא און בכלל ביי יעדער גילעגנהייט אָפשפאָרן, אַ גראָשן, אַ צענער גר. און אַ גילדן פאַר „ישיבת חכמי לובלין״.

דאָס איז נישט קיין נדבה, דאָס איז גיכער אַ פליכט-דערפילונג, לגבי זיך אַליין, אַ ערן-פליכט, פאַר אונדזערע בעסטע און

איידילע קינדער, פאַר אונדזער תורה-קולטור. געבן און שטענדיק גידענקן אין „ישיבת חכמי לובלין״ הייסט פלעגן דעם טייערסטן יידישן פאָלקס-אוצר.

לייענט! דאָ די ווערטער פונים גרינדער און פירער פון דער ישיבה, הגאון רבי מאיר שפירא:

„יעדע יידישע פרוי, וואָס דער כבוד התורה איז ביי איר טייער, באַצירט איר הויז מיט דער פושקע פון „ישיבת חכמי לובלין״. „די פושקע איז אַ צירונג אין דער געגנוואָרט, אַ שיינער זכרון פון היסטאָרישער פאַרגאַנגנהייט און אַ האָפינונג ביים יידישן קינד פאַר זיין צוקונפט״.

הערט-זשע אייך צו צו די ערנצטע ווערטער, זאָל אין אייער הויז זיך געפונען די פושקע פון יח״ל. שפּאָרט אַ גראָשן צו אַ גראָשן און שטאַרקט, קרעפטיקט די היים פון תלמידי חכמים, די גייסטיקע גבורים פון יידישן פאָלק!

ארכיון אסופות

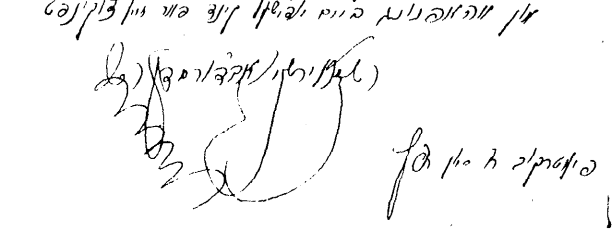

דער רוף פון לובלינער רב צו דער יידישער פרוי

דער קאָמיטעט פאַר ישיבת חכמי לובלין״ פאַר לאָדזש און לאָדזשער וואָיעוואָוד.

(—) משה צעדערבוים
נשיא הכבוד

(—) מרדכי מנחם זאָמערפעלד
נשיא

(—) אבגדור ווינער
סגן

(—) מענדל שטשערזשינסקי
גזבר

הרב יוסף פיינער,
הרב שלמה יאַקובאָוויטש
הרב משה ווייס

דער גרויסער תורה יום-טוב

(א יום-טובדיקער שמועס
לכבוד דעם סיום הש"ס)

פון הרב **ישעי' רייבער**
איזמאעל (רומעניע)

גוט יום-טוב יידן! גוט יום-טוב אייך, גוט יום-טוב! — אזא אויסער גיוויינטלעכן טאג האבן מיר היינט אין דער יידישער וועלט, היינטיקער חמשה עשר בשבט איז ביי אונדז א פעסט-טאג פון גרויסן פארנעם: חג ה' לנו! אויב שמחת תורה איז א פאלקס-טימלעכער שמחה וששון-טאג, די קרוין פון אלע אונדזערע חגים ומועדים, טא איז דער היינטיקער סיום הש"ס א וודאי די קרוין פון שמחת תורה...

אויב דער למוד-התורה איז דאס לעבנס-גיזאנג פונים יידישן ייד, איז איצט זיין שמחה. פון אזא סיום — זיין שיר השירים... אויב די אינערלעכע נשמה-פרייד אנטפלעקט זיך אין איר גאנצער ריינקייט ביים יידן ביי א שמחה של מצוה, שטייגט אבער איבער די שמחה פונים היינטיקן טאג אלע אזעלכע שמחות.

זיבן יאר האבן מיר יעקב-לך גידינט פאר גרויס ליבשאפט צו רחל-ן (מלכות תושבע"פ). זיבן יאר האבן מיר זיך גיבינדין ארום איר לעכטיקער צורה, טאג-טעגלעך האבן מיר גישטראלט פון איר מאיעסטעטישן גישטאלט, געשפיגלט זיך אין איר ג-טלעכער שיינקייט, גישלינגין מיט נייגיריקייט אירע רייד, גישלייפט זיך דעם מוח מיט אירע טיפזיניקע גידאנקן, אונדזער נשמה האבן מיר יעדן טאג אויסגיפוצט מיט דין רייכסטע פערל, וואס זענין צושפרייט אינים „ים התלמוד".

איצט איז גיקומין דער גרויסער טאג, נאך זיבן יאר ארבייט איצט איז דער פינאל פון ,ער לאנגער תקופה. איצט איז גיקומין דער גרויסער יום-טוב טאג, דער יום חתונתו — זו מתן תורה, איצט אנטפלעקט זיך די כלה מיט איר כלה-קרוין וואס שיינט ווי אלע זיבן וועלטן. אצינד קוקט זי ארויס פון איר דעק-טוך, וואס איז גיוועבט מיט גינגאלדינע פעדים — אך, וואו נעמט מען כלים אריין צו נעמין דעם גרויסן אור? וואו נעמט מען ווערטער צום ריכטיקן אויסדרוק?...

ביידע וויגנטן בושיונן אויף דער גרויסער וועלט. קאלט פאר פרוירן בארג און טאל, און פארגלייווערט זענען די הערצער, פארשטיינערט די גימיטער. ביי מיר אין הארץ צוגיסט זיך אבער איצט א ליבלעך ווארימקייט, א זיס גימיטליכקייט הילט איין מיין נשמה. איך פיל מיך אזוי היימיש צווישן מיינע גידאנקן: גלייכע ברודער, וואס מיט מיר אינאיינים פייערן זיי די גרויסע פאלקס-חגיגה, און דאס הארץ זינגט אין מיר אויפן נצחון פונים גרויסן אידעאל!

ווי גיט דאס איז צו זיין איינגישלאסן אין דער גילדינער רינג פון אלע לומדי תורה פון דער גארער וועלט! זיך צונויפגיסן מיט די אלע צענטויזינטער — און אפשר גאר הונדערט-טויזנטער יידישע נשרות פון אלע פיר עקן וועלט. מיט די אלע זענין אונדזערע מחשבות און גיפילן אלע טאג גיקומין אין איינהייטליכער בארירונג. אלע גילערנט דעם דף היומי. אינאיינים ישוועבט אין הימלישע כפערן. זיך גיקוויקט מיט-ן הימל-טוי גיהאט אלע איין יחוד, איין כוונה.

אך וואסארער ערציערישער כח האט גימוזט האבן אזא זיבן יעריקער לערן-רעגולאטאר! ווי גוט האט גיקענט אזא שטענדיקער לימוד-קורס לייטערן אונדזער הארץ, פארשענערן אונדזער גייסט, אויסאיידלין און אויסבעסערן אונדזערע מדות?!

די אור-אלטע פיליזאפן האבן איינגיטיילט דאס לעבן פונים מענטשן אין זיבן יעריקע פעריאדן, באהויפטנדיק, אזא בינטל יארן פירן איבער דעם מענטשן פון איין מדרגה לעבן צום אנדערן און ענדערט איבער זיין גאנץ פריערדיק וועזן.

אזא בינטל יארן איז איבערגיגאנגין פון זייט מיר האבן אויף זיך גינומין דעם חוב פונים דף-היומי, און 7-יאר צייט זענין מיר דורכגיגאנגין דעם גרויסן לאבאַרינט, צום תלמוד. בשלום. וויפיל האט דאס גיווירקט אויף אונדזער פסיכילאגיע, אויף אונדזער ארט דענקן.

דער טאג-טעגלעכער גמרא-בלאט איז א „עלה לתרופה" א רפואה צו יעדן קראנקן הארץ, א תיקון פאר אלע פארבלאנדזשיטע נשמות און א קרעפטיקונג פאר די אלע אמונה-אפגישוואכטע גימיטער.

און מיר ווייזט זיך אויס, ווי די אלע צענער-טויזנטער וואלטן גישטאנין ביי מיין ש"ס גמרא, אז אלע אינאיינים זאגן מיר דעם גרויסן הימן פון אונדזער הייליקן תלמוד, דעם „הדרן" און צו אונדז אלע שרייט אויס אליהו מיט זיין מעכטיקער שטימע אויף א לעבנס-פארזיכערונג צו די אלע, וואס לערנין הלכות יעדן טאג. מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

גאר די הלכות זענין די אמת-ע רעגולאטארס, די וועגווייזערס פארן ייד, ווי ער זאל זיין לעבן פירן. מיר וואס האבן אלע טאג גילערנט זענין אימשטאנד צי פאראייביקן אונדזער לעבן אויף דער קומינדיקער וועלט, נאר זיי באשטימן אונדזער פעסטן באשטאנד, באשטעטיקן א אייביקן קיום, פארזיכערן אונדזער עולם הבא...

און די גאלדינע רינג, אונדזער איינגישלאסנקייט אין דעם אייביקן תורה-עגול ווערט נישט איבערגיריסן, אפילו אויף א ווילע, אט מיט-ן ענדיקן סדר „טהרות" קערן מיר זיך צוריק צום סדר „זרעים" תיכף דערמאנין מיר, אז ס'איז דא א גרויסער ג-ט אויף דער וועלט און מיר אלע מיט אונדזערע אלפים ורבבות פרעגן מיר מיט איין קול: מאימתי קורין שמע בערבין?...

און ווי וואונדערבאר דאס איז, וואס דער סיום הש"ס איז אויסגיפאלן פונקט אין חמשה עשר בשבט!... צו אזא גרויס נישעעניש איז פאסיק נאר אזא גרויסער טאג! דער „ראש השנה לאילנות", דער סימבאל פון בליאונג און אויפלעבונג פון דער הייליקער מדינה, דינט אונדז פאר א אנזאג, פאר א רמז; „כימי העץ ימי עמי". אז די התחלה וואס מיר ווילן מאכן אין דעמזעלבן טאג אין ר"ה לאילנות וועט געבן די גיוואונטשינע „פרי הלולים" פון אונדזער עץ-החיים, דער תורה גייסט וועט אנפולן אלע יידישע הערצער און ארץ ישראל וועט ווידער ווערן דער תורה-צענטר און מיר ווילן דערלעבן פייערן דעם קומינדיקן סיום אין דער צווייטער שמיטה און אונדזער הייליק לאנד, און ירושלים.

א גוט יום-טוב אייך, גוט יום טוב יידן!

א הארציקן ברכה-פולן מזל-טוב וואונטש איך דער ח' פאמיליע פריזאנט צו דער פארלאבונג פון זייער זון. זייט זוכה צו האבן פון אים תמיד גליק און צופרידנהייט.

אסתר באבראווסקא

א בית-יעקב-לערערן

וועלכע קאן אויך פירן א גן-ילדים און קאנצליי-ארביט, ווערט גיזוכט קיין יוגעסלאוויע. אפערטן מיט צייגניס-אפשריפטן, גינוי אנגעבן שפראך-קענטניס, אינפארמאציעס איבער טעטיקייט און פענסיע פארלאנג דארף מען שיקן אויף דער אדרעס:

„AGUDAS ISROEL CENTPALE"
Subotica (Jugosławie)

די סדרה בשלח

פון שרה שעבירער

ווייל באקאנט הייסט דער היינטיקער שבת „שבת שירה" דערפאר, וואס אין דער סדרה בשלח געפינט זיך דאס „אז ישיר"-ליד, וואס די יידן האבן געזונגען, נאכדעם ווי זיי זענען דורכגעגאנגען אין טרוקעניש דעם ים.

ווי באלד מען הייבט נאר אן צו ליינען די היינטיקע פרשה, נעמט ארום א פרייידיק געפיל. פאר אונדזערע אויגן מאלט זיך באלד דאס אימפאזאנטע בילד ווי זעקס-הונדערט-טויזנט מענער מיט זייערע פרויען און קינדער, וועלכע זענען ערשט געווען שקלאפן, פארקנעכטעט צו שווארצער ארבעט, און אט זענען זיי געווארן פרייע מענטשן.

פרייהייט! דאס דאזיקע ווארט האט א כשוף-דיקן רייץ. מען זעט דערין דאס גרעסטע גליק און די בעסטע מתנה.

צי האבן אבער די בני-ישראל, באמת ריכטיג באנומען דעם זין און דעם תכלית פון דער פרייהייט? צי האבן זיי געפילט דאס הייליקע שליחות, וואס זיי דארפן נעמען אויף זיך צו גיין דערמיט אין דער גרויסער ברייטער וועלט אריין, נאך זייער באפרייט ווערן פון מצרישן יאך? און די תורה דערציילט אין ערשטן פסוק: „ג-ט האט נישט געפירט די יידן דורכן נאנטן לאנד פלשתים, ווייל זיי קענען נאך חרטה באקומען, ווען זיי וועלן דערזען א מלחמה און וועלן צוריקגיין קיין מצרים"...

דא זעען מיר בפירוש, אז דאס פאלק האט נאכנישט געהאט דעם מוט, צו דערהאלטן די פרייהייט, ווען ס-וועט זיך נייטיקן אביסל קאמף און כאטש זיי זענען געגאנגען באוואפנט מיט כלי-זין, איז אבער דער בטחון אין זייער הארץ צו ג-ט נאך געווען שוואך. עס האט זיי געפעלט די באגייסטערונג און דער טיפער גלייבן אין דער ג-טלעכער השגחה. און דעריבער האט ג-ט זיי נישט געוואלט שוין אריינפירן אין א מלחמה.

*

און וואו איז געווען משה? עס שטייט עפיס גארנישט דערמאנט דער נאמען פון יידישן פירער, וואס האט ער אצינד געטון? אונדזערע חכמים זאגן, אז בשעת די יידן האבן געפארעט ארום די גאלדענע כלים און פארשידענע טייערע חפצים איינצוזאמלען פון מצרים, האט משה אין זינען געהאט יוסף-ס ביינער...

א גרויסע חכמה האט ער דערמיט באוויזן און נאכמער א לערנונג אויף אייביקע דורות ארויס. ווען משה רבינו וואלט צוזאמען מיטן פאלק זיך געכאפט צו גאלד און זילבער, וואלט שוין דאס פאלק געמורמלט, אז משה איז רייך געווארן פונים פאלק... באזונדער האט משה באוויזן, אז ווען דאס גאנצע פאלק איז פארזונקען אין זאמלען מאטעריעלע אוצרות, איז דער פאראנטווארטלעכער פירער באזארגט פארן גייסט פון פאלק. משה זוכט דעריבער דעמאלט אויף די ביינער פון יוסף-ן. ער גייט מקיים זיין די שבועה, וואס יוסף האט באשוואוירן דאס פאלק, אז ווען זיי וועלן ארויסגיין פון מצרים, זאלן זיי מיטנעמען זיינע ביינער... דעם בטחון שטארקן ביי זיי איז געווען דערמיט די כוונה ביי משה-ן.

*

און דאס פאלק האט זיך דערפון געלערנט? לײדער! זיי האבן זיך שפעטער געווארפן אויף משה-ן, אויף דעם געטרייען פירער מיט פרעטענציעס „איז דען נישט געווען קיין קברים אין מצרים?". א אנדערער פירער וואלט זיכער געווען פארדראסן אויף אזעלכע פרעטענציעס, אבער משה ענטפערט רואיק: „התיצבו וראו את ישועת ד'" — שטייט זיכער און ווארט אפ די ג-טלעכע הילף! „התיצבו" הייסט שטייט פעסט, שרעקט אייך נישט. אבער אויך „וראו" זעט בעסער, קוקט מיט אפענע אויגן, נעמט אויף אלץ מיט גייסטיקע בליקן, וועט אלץ ביי אייך אנדערש אויסזען...

אונדזערע בנות-פירערנס דארפן זיך דא ארויפלערנען, ווען אויך זיי טרעפט אמאל אומדאנקבארקייט, נישט אפגעשוואכט צו ווערן און אנטלויפן פון דער פאזיציע.. מיט סבלנות אויפנעמען אלע פרעטענציעס און באמיען זיך צו בארויקן די געמיטער!

*

און זאלן מיר אויך א בליק טון אין דער ראל פון מרים הנביאה ביי יציאת מצרים.

„ותקח מרים הנביאה אחות אהרן" — פארוואס ווערט זי דא דערמאנט אלס שוועסטער פון אהרן און נישט אלס שוועסטער פון משה-ן? אהרן הכהן איז געווען דער באקאנטער „רודף שלום" און אויך דאס זעלבע האט זי געטון ביי אירע שוועסטער. זיך שטענדיק געזארגט ס-זאל נישט זיין קיין צאנקערייען און דאדורך האט זי געקאנט מקרב זיין אירע שוועסטער צום תורה-אידעאל.

מיט פויק און טאנץ האט מרים מארשירט פאראויס פאר דער מחנה פון די פרויען. זי האט זיי נאך פאר מתן תורה באקאנט געמאכט דעם אלטן דעוויז „עבדו את ה' בשמחה". אין איר זכות האבן די יידן געהאט צו טרינקן וואסער אין דער מדבר. מרים האט אזוי א-יום געהאלפן דאס פאלק און אלע פרויען האבן אירע מעשים נאכגעטון.

*

און נאך די אלע נסים, אין מצרים און ביים ים, איז נאך דאס פאלק אלץ געווען ווייניק שטארק ביי דער אמונה און מיר זעען שפעטער ווי זיי פרעגן „היש ד' בקרבנו?" — איז ג-ט באמת צווישן אונדז?! פאר זייערע אויגן איז געשפאלטן געווארן דער ים, זיי האבן באקומען מן פון הימל, פלייש אין א מדבר און דאס אלץ איז זיי נאך ווייניק איבערצוציגן זיך אין דער השגחה עליונה!

און באלד קומט דער עונש, די מלחמה מיט עמלק-ן. „ברפידים" — ווען זיי זענען שוואך געווארן אין דער אמונה, צופלאקערט זיך די שנאה צו זיי... יא, דאס איז א מוסר השכל אויף שטענדיק. דער אנטיסעמיטיזם ציט זיין יניקה פון דער שוואכער אמונה. ווען מיר גייען אוועק פון אונדזער תורה, קומען אנטיסעמיטישע קלעפ און זיי דערמאנען אונדז אין יידישקייט!

„אז משה האט געהאלטן הויך די הענט, האט זיך געשטארקט ישראל, ווען ס-האבן זיך משה-ס הענט אראפגעלאזט, האט זיך געשטארקט עמלק"... דאס דארפן מיר תמיד וויסן. הערשט דער גייסט פון משה-ן — פאלט עמלק, אויב חלילה נישט איז עמלק דער שטארקער...

*

זאלן מיר זשע אלע זיך דעריבער פאר תורה אפפערן, אריינפירן אירע הייליקע אידעאלן אין אלע יידישע הערצער וועט זיין וגבר ישראל!

פון דער רעדאקציע

מיר באקומען לעצטנס אויסערגעווייגלעך פיל נישט באשטעלטע מאנוסקריפטן. עס איז אבער לע"ע אונדז בשום אופן נישט מעגלעך יערן באזונדער צו ענטפערן. די ארביטן, וואס וועלן זיין גוט וועלן מיר געבן. די וואס טויגן נישט מוזן גיין אין רעדאקציע-קויש... בקרוב וועלן מיר איינפירן א ליטערארישע פאסט און ענטפערן אין זשורנאל. ענטפערן טון מיר דערווייל נאר אויף ספעציעל-באשטעלטע מאנוסקריפטן.

ארכיון אסופות

רעכט און פליכטן פון דער פרוי אַלס בירגערן

(פונים בוך: „די ראָל פון דער פרוי אין יידנטום")

פון **פראָפ. מ. געץ**, ריגע.

די יידישע פרוי, וועלכע איז אַלס מענטש גלייכבאַרעכטיקט און גלייכגישטעלט מיטן מאַן, פילט זיך פון שטענדיג אָן אַלס א טעטיקער מיטגליד פון דער גיזעלשאַפט און אַלס פולשטענדיקע מלוד-בירגערן. זי איז אויך שטענדיק אַלס אַזעלכע אנערקענט גיוואָרן, ווייל זי האָט זיך תמיד אַלס אַזעלכע אַקטיוו באַטייליקט. עס האָט אויך אַנדערש נישט גיקאָנט זיין, קוים אין די מלוכה גיגרינדיט גיוואָרן דורך דעם מענטש פאַר הצם מענטש. ווי-זשע וואָלט מעגלעך גיווען, אַז די פרוי אַלס מענטש, זאָל זיך נישט אין איר היימיש פילן? פון זי' עלטסטע צייטן אָן האָט זיך די פרוי אין דער יידישער מלוכה באַטייליקט אין עפענטלעכע פאַרזאַמלונגען 1), זיך אינטערעסירט מיט די פריידן און ליידן פונים פאָלק, זיך אָפּגיגעבן מיט סאָציאַלע הילף, מיטגיאַרביט מיט גרויס אינטערעס און מיט דעליקאַטן טאַקט אין אַלע וואוילטעטיקייטס-פאַראיינען און אין כלל-אינסטיטוציעס. שוין די מוטערס פון אונדזער פאָלק שפּילן אַ גרויסע אַקטיווע ראָלע אין אונדזער נאַציאָנאַלער גישיכטע. די שירה אויפן ים האָבן גלייכצייטיק מיט די מענער אויך מיטגיזונגען אין קלאַנג פון די פויקן גיזאָגט די פרויען אונטער דער אָנפירונג פון דער נביאה מרים. די יידישע פרויען האָבען זיך שוין אין די ערשטע פאַזן פון אונדזער גישיכטע אויסגיצייכנט אַלס נביאות 2), אַלס ריכטערנס, און אַלס קעניגינס. ס'איז גינוג צו דערמאַנען מרים-ען, וועמען מיר האָבן צו פאַרדאַנקען די רעטונג פון משה רבנו, די ריכטערן און נבואה דבורה, אַרום וועלכער ברק האָט אונטערגינומען דעם פאַרצווייפלטן קאַמף קעגן דעם מלך יבין-ס מעכטיקן גענעראַל סיסרא, דעמז/לבן סיסרא, וואָס איז דערהרגיט גיוואָרן דורך אַן-אַנדערער פרוי, די העלדישע יעל. און אַזוי אַרום זענין עס גיוועזן יידישע פרויען, וועלכע האָבן דערצו צוגיהאָלפן, אַז די יידן זאָלן באַפרייט ווערען פון אונטער דעם יאָך פון כנען, אַ באַפרייאונג, וואָס איז אַזוי שיין באַזונגין גיוואָרן דורך דבורה-ן אין אַ

הימן, וועלכער גילט אַלס קלאַסיש ביז אויפן היינטיקן טאָג.

עס וואָלט אונדז צו ווייט גיפירט ווען מיר זאָלן וועלן דא אויסרעכינען אַלע רום-גיקרוינטע יידישע פרויען און זייערע העלדישע מעשים און זייערע פאַרשידינע פאַרדינסטן פאַר אונדזער פאָלק און זיינע הייליקטימער. צי דאָס איז גישעען דורך באַוואונדערונגס-ווירדיקן העלדן-מוט, צי דורך מיושבדיקייט און חכמה, צי דורך אויסערגיוויינלעכער פריגיביקייט. איבריגנס איז דאָס שוין טיילווייז גישעען 3). אָבער ביי דער גילעגנהייט וואָלטן מיר בלויז נאָר גיוואָלט צוגעבן, אַז דער אויבנדערמאָנטער פאַפּירוס-אַנטדעקונג פון עלעפאַנטין האָט ד"ר ש. יאַמפּעל געפינען אין אַן-עטאַטליסטע פון דער עלעפאַנטינער קהלה, אין וועלכער עס פיגורירן צווישן די עטאַט-צאָלעס [illegible] פרויען-נעמען און וואָס ס'איז נאָך כאַראַקטעריסטישער: אָן דער שפּיץ שטייט אַ פרוי" 4)

טראָץ דער פולשטענדיקער אָנערקענונג פון דער פרוי אַלס גלייכבאַרעכטיקטע בירגערן רעכנט זיך דער רעאַלער אידעאַליזם פון יידנטום מיט איר ספּעציפישער גישלעכטלעכער אייגנאַרטיקייט און באַפרייט די פרוי פון גיוויסע בירגער-פליכטן, שטייען אין סתירה מיט איר נאַטור אָדער איבערשטייגן די לייסטונג-פעאיקייט פון אַ דורכשניטלעכער פרוי.

דאָס יידנטום גייט אַרויס פון דער הנחה, אַז ס-לאָזט זיך נישט מאַכן אַלץ לויט איין „קאָפּיע". די גיזעצן זענין נישט צוגישניטן גיוואָרן לויט די העכערע, רייך באַשאָנקינע נאַטורן. די „בני עלי", וועלכע זענין דאָך אַזוי ווייניק, גלייכגילטיק, צי דאָס זענין מענער אָדער פרויען. די גיזעצן זענין גימאַכט פאַרן דורכשניט-מענטש און הויפּטזעכלעך צום שוץ פאַר דעם שוואַכערן און דערפאַר באַריקזיכטיקט דאָס יידנטום אין זיינע סאָציאַל-פּאָליטישע גיזעצן די פּאָזיטיווע און נעגאַטיווע זייטן פון דער ווייבלעכער נאַטור: אַזוי גוט נאַטירלעכע ווייכקייט פון איר האַרץ און איר רחמנות-גיפיל, ווי די באַגרעניצטקייט פון איר לייסטונגס-פעאיקייט בנוגע צייט און אָרט, און עס באַפרייט די פרוי פון דער מיליטער-פליכט, ווי אויך פון דער סאָציאַלער פליכט, פון אַ גיריכטלעכער שבועה און פון עדות-זאָגן פאַרן גיריכט דאָרט, וואו עס פאָדערט זיך צוויי עדות 5) און וואו עס פון יעדן איינצלנים עדות פאָדערט זיך אַ באַזונדערע גייסטיקע אָנשטרענגונג. דער מאַן איז צוגיפאַסט צו דעם מיליטער-דינסט, אָבער נישט די פרוי 6). דער מאַן שטרעבט צו ערשאָבערן, אָבער נישט די פרוי 7). און ביים גאַנצן כבוד צו גילערנטע פרויען, וועגן וואָס מיר וועלן נאָך רעדן, און טראָץ דער פאַרערונג, וועלכע עס גיניסן די נביאות דבורה און חולדה, און הגם דבורה האָט זיך אויך אַרויסגיוויזן אַלע פעאיקע ריכטערן, פונדעסטוועגן האָט מען נישט נאָמינירט קיין פרויען אַלס מיטגלידערנס פון דעם סנהדרין און מ-האָט זיי נישט צוגילאָזט צו דער כהונה אָדער צו דעם ריכטער-אַמט 8).

דאָס, וואָס די פרוי ווערט אויסגישלאָסן פון גיוויסע סאָציאַל-פּאָליטישע פליכטן איז נישט קיין שום צוריקזעצונג און נישט קיין שום באַליידיקונג פון דער מענטשלעכער ווירדע אין דער פרוי, נאָר פאַרקערט, דאָס איז אַן-אַקט פון שטרענגער גירעכטקייט און צוועקמעסיקער פאַרטיילונג פון דער אַרביט אין דעם דינסט פון דער מלוכה לויט די פעאיקייטן און כחות פון ביידע גישלעכטער. ווען דער נאַטירלעכער באַרוף פון דער פרוי באַגרעניצט אירע לייסטונגס-פעאיקייטן אין דער צייט און אין רוים, דאַן איז זי ווייניקער ווי דער מאַן צוגיפאַסט צו דערפילן גיוויסע פּאָליטישע און סאָציאַלע פליכטן, וועלכע פאַרטראָגן נישט אַזאַ באַגרעניצונג. דאָס באַפרייען זי פון אַזעלכע פליכטן שאָדנט נישט איר גלייכבאַרעכטיקונג אַלס מענטש. אַ מוזיקער און אַן-אַרכיטעקטאָר זענין אין זייער ווירדע אַלס קינסטלער פון ג—טס גנאָד גלייכבאַרעכטיקט, הגם זייער לייסטונגס-פעאיקייט איז פאַרשידן. צי פאַרלירט עפּיס פון זיין קינסטלער-ווירדע דער מוזיקער דערפאַר, ווייל ביי פראַגן וואָס זענין נוגע דער אַרכיטעקטור פרעגט מען נישט זיין דעה און מען רעכנט זיך גאָרנישט מיט אים? דעסטגלייכן קאָן מען נישט באַטראַכטן אַלס פאַרשמעלערונג פון דער מענטשלעכער ווירדע פון דער פרוי דאָס, וואָס זי איז אויסגישלאָסן פון גיוויסע פּאָליטישע און סאָציאַלע פליכטן און רעכט, וועלכע זענין נישט צוגיפאַסט צו איר מהות. ווען מ-זאָל אויף דער פרוי אַרויפלייגן אַזעלכע פּאָליטישע פליכטן, וואָס שטיין אין סתירה מיט איר נאַטור, דאַן וואָלט דער פועל-יוצא דערפון גיווען, אַז פון איין זייט וואָלטן די באַטרעפנדע פליכטן צום שאַפן פון דעם סאָציאַלן און פּאָליטישן לעבן, מאַנגלהאַפט דערפילט גיוואָרן און פון דער צווייטער זייט וואָלט דאָס גיפירט צו פאַרנאַכלעסיקונג פון די ספּעציעלע באַרופס-פליכטן פון דער פרוי. לויט דעם טיפן טביעות עין פון די חכמי התלמוד שטייט די פרוי העכער אין בעצוג אויף

1) שמואל ב' ו'. 2) לויט דער מסורה פון דעם תלמוד זענין גיווען זיבן נביאות (מגילה י"ב ע"א). 3) מ. קייזערלינג: „די יידישע פרויען אין דער גישיכטע דער ליטעראַטור און קונסט", לייפּציג 1879. 4) פון דעם „קריגס-שוי פּלאַץ" 2-טער טייל זייט 35.

5) ד"ר ב. הירש, ישורון. ביילאַגע צו דעם אַפּריל-נומער 1866 זייט 255. „דער פּרינציפּ פון גבית עדות". יוסף פלאַוויוס. קדמוניות 8, 4. י. ב. לעווינזאָן זרובבל 46 זייט 64, 6) קידושין ד' ע"ב, 7) יבמות ס"ה ע"ב, 8) ירושלמי שבועות ב' ע"א, פּסחים ד' ע"ב, יבמות פ"ח ע"ב, קי"ז ע"א תוספות.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דער אנטואיציע און דער אונמיטלבאַרער תפיסה פון דעם שכל*) זי שטייט אבער גידעריקער פון דעם מאַן בנוגע דער דיאַלעקטישער אנאַליז, דעם ישוב־הדעת און דער לאָגישער אויסרעכענונג, וואָס עס שטייט אין אַן־אינערלעכן צוזאַמינהאַנג מיט דעם מער קאָנצענטרירטן גיפילס־לעבן פון דער פרוי.

די אַלע אויבן אויסגירעכנטע אייגנשאַפטן מאַכן די פרוי פאַר אַנ„עקרת־הבית", פאַר דער נשמה פון דער פאַמיליע, וועלכע איז איר אייגנטלעכער באַרוף, איר אַנטשפּרעכנדסטע, ווען נישט אויסשליסלעכער און נאַטירלעכער אַרביטס־גיביט.

פאַר דעם פיזיש שטאַרקערן און פיל באַוועגלעכערן מאַן, וועמנס טעטיקייט איז וויניקער באַגרעניצט אין דער צייט און אין רוים, ווי ביי דער פרוי, און וועלכער קאַן גיכער נאָכקומען די אַלע פאַרשידינע פאָדערונגען פון דעם מלוכה־לעבן, וואו די פרוי קאָן בשום אופן נישט פאַרטרעטן זיין שטעלע, איז די פּאָליטישע טעטיקייט אין דעם מלוכה־לעבן אַ נאַטירלעכער באַרוף און פליכט. די פאַרטיילונג פון דער אַרבייט און דעם דינסט פון דער מענטשהייט, אין דער פאַמיליע ווי אין דעם מלוכה־לעבן צווישן דער פרוי און דעם מאַן איז אַזוי אַרום צוגיפאַסט צו דעם גיזעץ פון אַרביטס־אָרגאַניזאַציע לויט דער פאַרשידינער לייסטונגס־פעאיקייט פון ביידע גישלעכטער און גיט ביידע, דעם מאַן און דער פרוי, די מעגלעכקייט פולשטענדיק צו דערפילן דעם באַרוף, וואָס איז זיי אָנגיוויזן פון דעם בורא עולם. די דערפילונג פון דעם באַרוף אין דעם דינסט פון דער מענטשהייט לויט ג—טס ווילן איז, לויט דער יידישער וועלט־אַנשויאונג, דער אייגנטלעכער זין פון דעם מענטשלעכן לעבן, וואָס באַטייט די טובה פון זיין נשמה און דאָס גליק פון זיין לעבן. ווי צו דעם, וואָס דערפילט נישט זיין לעבנס־אויפגאַבע. ער גייט דאַן אַוועק פון דעם לעבן ליידיק.

ספּעציעל דאָרט, וואו עס האַנדעלט זיך וועגן זיין באַציאונג צו דער גאַנצער מענטשהייט, ווען ס'ווערט נישט באַפרידיקט דאָס טיפע אומבאַצווינגבאַרע באַדערפיניש צו ליבן און גיליבט צו ווערן און צוזאַמען דערמיט דער נאַטירלעכער וואונטש ווייטער צו לעבן אין דעם אים ווירדיקן צוקונפטיקן דור און צו באַטייליקן זיך אין דעם ווייטערדיקן בוי פון דער מענטשהייט אָדער, ווען דער אַן און פאַר זיך איידילער אינסטינקט ווערט דעגענירירט און מאַכט די פרוי צו אַ ווילנלאזער שקלאַפין פון די חושים און גראָבט אַזוי אַרום אונטער דעם זיטלעכן יסוד פון דער מלוכה און דער גיזעלשאַפט, ווייל דער „צלם אלקים" אין דעם מענטש פאָדערט פאַר אַלעמען זיין זיטלעכע ריינקייט, זיין דערהויבונג איבער דעם זומפּ פון די ווילדע אינסטינקטן צו דער מדרגה פון אַ זיך־באַהערשנדיקער צניעות, וואָס איז אַ שטאַפּל פאַר דער קדושה, וועלכע דערנענטערט דעם מענטש צו זיין הערלעך בילד, דעם קוואַל פון דער הייליקייט. דאָס קאַן דערגרייכט ווערן בלויז אין דעם זיטלעך־ריינים מיט דעם רעליגיעזן גלאַנץ באַשטראַלטן פאַמיליען־לעבן, וואָס שטייט אין דעם דינסט פון דער מענטשהייט לויט דעם ווילן פון דעם בורא עולם און וואָס מער דאָס זיטן־ריינע פאַמיליען־לעבן וועט גיפלעגט און איינגיוואָרצלט ווערן און דער ערציאונג פון דעם ייגגען דור וועט פאַראיידלט און פאַרפולקומט ווערן, וועט שנעלער און זיכערער פאַרשווינדן די פאַרשאַלטינע פרויען־פראַגע מיט אירע אַלע פאַרדערבלעכע פאָלגן.

יידיש **ד"ר מ. ראונער**

*) גדה דף ע"ב.

אז ישיר

דעמלט האָט משה מיט די יידן,
גיזונגין דעם דאַזיקן גיזאַנג
צו ג—ט און גיזאָגט:
שמות ט"ו.

לאָמיר זונגין צום אייבערשטן,
ער האָט זיך באַוויזן
אין זיין הערלעכער גרויסקייט,
דאָס פערט און זיין רייטער
גישליידערט אין ים.

מיין קראַפט און מיין גיזאַנג צו ג—ט
ג'ווען איז ער מיין הילף
ער איז מיין ג—ט,
איך וויל אים דינין מיט פּראַכט,
דער ג—ט פון מיין פאָטער
איך וויל אים דערהייבן.
ג—ט דער האַר פון קריג,
השם איז זיין נאָמין.

פרעה־ס וועגן, זיין מאַכט,
גיוואָרפן אין ים,
גיקליבינע העלדן,
דערטרונקן אין ים־סוף.

פון אַגרונט פאַרדעקט,
ווי שטיין גיזונקין
אין טיפינישן.

דיין רעכטע האַנט השם
באַשיינט מיט קראַפט,
דיין רעכטע האַנט, השם,
צוברעכט דעם פיינט.

אין דיין רייכער פּראַכט,
צושטערסט דו דיינע מורדים,
שיקסט אויף זיי דיין צאָרן,
ווי שטרוי פאַרברענסט דו זיי.

ל[illegible] אטים, טורמין זיך די כוואַליס
ווי מויערן שטעלן זיך, פליצידיקע וואַסער
בלייבן פאַרגליווערט אין האַרץ פונים ים.

גיטראַכט האט דער פיינט:
דעריאַגן, דערגרייכן,
צוטיילן דעם רויב,
שטילן מיין באַגער,
שמרעקן די שווערט,
מיין האַנט זיי צישטערן.

האָסט דו געשיקט דיין ווינט,
האָט זיי צוגידעקט דער ים,
איינגיזונקין ווי בליי
אין די שטאַרקע וואַסערן.

וער, איז ווי דו,
צווישן די מעכטיקע, השם!
ווער איז ווי דו,
גיהייליקט אין פּראַכט,
פאַרכטיק אין לויב,
וואונדער־באַשעפער!

גינייגט דיין רעכטע האַנט,
האָט די ערד זיי איינגישלונגין.

מיט ליבשאַפט פירסט דו
דיין פאָלק דאָס דערלייזטע,
פירסט זיי מיט קראַפט,
אין דיין הייליקן היכל.

הערן פעלקער און ציטערן,
די באַוואויגער פון פלשת
נעמט אַרום אַ פּחד.

דערשרעקן זיך דעמלט
די האַרן פון אדום.
די שטאַרקע פון מואב
לעבן אין מורא.
ס־ווערן צושמאַלצן
די מענטשן כנען־ס.

וואַרף אויף זיי
אַן אימה, אַ שרעק,
דורך דיין גרויסער האַנט,
וועלן זיי שווייגן ווי שטיין.
ביז אַריבער וועט דיין פאָלק, השם,
אַריבער דאָס פאָלק, וואָס איז דיין.

דו וועסט זיי ברענגין, זיי פלאַנצן,
אויף דיין אייגינים באַרג,
דעם אָרט, וואָס גישאַפן,
גיגרייט האָט השם,
דעם הייליקן בנין,
גיבויט דיינע הענט.

השם וועט רעגירן
אויף אייביק די וועלט.

איבערגיזעצט
אליעזר שינדלער.

„בית־יעקב"
גייט שוין יעדע צוויי וואכן!

און דו האסט נאך
נישט גיגעבן פאַרן
איינמאַליקן פאָנד
פון דער בית־
יעקב־ליטעראַטור

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

וואָס האָב איך צו דערציילן פון „ישיבת חכמי לובלין"

פון הרב אהרן לעבוואָויל, תלמיד פון דער ישיבה

ווען דו באַטרעטסט די שוועל פון דער ישיבה, אפילו דאָס הונדערטסטע מאָל, מוסטו נישט ווילנדיק אַ רגע שטיין בלייבן אויף דיין אָרט, און קאָנסט ווייטער נישט גיין. עפּיס אַ גיפיל פון יראת הרוממות פון חרדת-קודש באַהערשט דיך אינ־גאַנצן.

אַזאַ אימפּאָזאַנט בילד, אַזאַ פּרעכטיקער אָנבליק!

עס וואַרפט זיך באַלד אין די אויגן, די שמחה, דאָס התלהבות און חיות וואָס עס הערשט אין דער ישיבה. אַ יעדעס ווינקעלע שפּרודלט מיט שוואונג און לעבן, אַ יעדער תלמיד איז אַ קוואַל פון באַ־גייסטערונג — זך וואָס פאַר אַ טייערע ערהאַבינע סביבה! די התמדה פון אַלע תלמידים, איז ממש אומ־באַשרייבלעך. דער קול תורה ווערט נישט נפסק קיין רגע אין טאָג. דו וועסט אַריינקומען אין דער ישיבה 3 פאַרטאָגס, פאַר־נאַכט, בין-השמ־שות, 1—2 ביי־נאַכט — און תמיד וועלן צו דיינע אויערן דערגרייכן די האַרציקע גמרא-קולות פון די יונגע לומדי-תורה.

עס איז פּשוט אַ עונג-רוחני זיך צוצוקוקן צום התנהגות פון די יונגע מתמידים-לעך אין דער ישיבה.

זיצט זיך, למשל, אַ יונג סימפּאַטיש בחרל, אברהם-לע בראָדער רופט מען אים, און שאָקלט זיך אַזוי שטיל און באַשיידן אַ 14—16 שעה אין מעת-לעת אויף זיין נומערירטן מקום-קבוע, און אַ חוץ די צייט פון עסן, קענסטו געבן די גרעסטע פּרעמיע, אויב מ'וועט טרעפן זיין פּלאַץ ליידיק אָן אים, אָן אברהם-לין...

און נישט קיין יחיד איז ער אברהם-לע, אַלע, אַלע אָן אויסנאַם ווערן מיטגירסן מיטן שטאַרקן התמדה-שטראָם.

און גירעכט איז דער פּראָווינצער ייד, וואָס האָט אונדז באַזוכט אַנומלט. פאַרן אַוועקגיין, קומט ער צו אונדז צו אַ באַגייסטערטער און זאָגט: „עפּיס זע איך נישט ביי אייך דעם ישיבה מתמיד". מ'ר קוקן אים אָן פאַרחידושטע, און ווייזן אים אָן אויף דער שטאַרקער איבערנאַטירלעכער התמדה פון אַלע תלמידים, ענפערט ער אַ גירידטער: „יאָ, איך זע בלויז „מתמידים", אָבער נישט דעם „מתמיד". אומיטום קאָן מען אָנווייזן: אָט דער איז דער מתמיד פון דער ישיבה, דאָ אָבער לערנט יעדער מיט אַזאַ שקידה און התמדה — אַז יעדער איז דער מתמיד, איך זע בלויז מתמידים"...

איך האָב גיזאָגט אַז דער קול-תורה ווערט נישט נפסק קיין רגע אין מעת-לעת, ווייל אויך אַ גאַנצע נאַכט לערנט יעדעס מאָל אַ אַנדערער „משמור" פון אַ מנין תלמידים, ביז 4 פאַרטאָג, ווען ס'קומען שוין אַראָפּ די „משכימים".

און אַ משמור אין דער ישיבה, איז איינס פון אונדזערע ליבסטע זאַכן. דער רב שליט"א באַזוכט דעם משמור זייער אָפט, וואָס ברענגט אַריין אַ שטראָם פון חיות און התלהבות.

איך גידענק, פאַר אַ פּאָר וואָכן, ווען ס'איז גראָד גיווען מיין „נאַכט" (דער משמור ווערט פאַרטיילט מיט אויסגירעכנטן סדר.) און אַרום 1 אַ זייגער האָט דער רב שליט"א אונדז באַזוכט. ער איז צוגיגאַנגען צו אַ ווינקל, וואו עס איז גיזעסן דער יינגער בערלינער תלמיד, אַ באַחנט 14-יעריק בחו"ל, פאַרטיפט אין אַ שטיקל „משנה למלך" פון רמב"ם הלכות בית-הבחירה. דער רב שליט"א, שטאַרק באַגייס־טערט פון דער גיוואַלטיקער התמדה פון זיינע טרייע תלמידים, רופט אויס צו אונדז אַ שטראַ־לנדער: דער „בית-יוסף" און דער „אורח-חיים" זאָגט, אַז רמב"ם הלכות בית-הבחירה לערנט בזמן-הזה נאָר אַ חד בדרא. ווער איז היינט דער חד בדרא? — יודע־לע בערלינער!...

די תלמידים פון יח"ל ביים עסן. — אויבנאָן דער ר"מ רבי מאיר שפּירא שליט"א.

אויך דאָס גשמיות אין דער ישיבה איז אַוועקגישטעלט אויף דער גיהעריקער הויך, דאָס איז נישט גלאַט אַזוי אַ פראַזע.

אונדזער עסן בחברותא צוזאַמען מיטן רב שליט"א, האָט אַ גיוואַל־טיקע דערציערישע באַדייטונג. דער רב שליט"א שמועסט דע־מאָלט, פאַרשידענע אינטערעסאַנטע ענינים, וואָס האָבן דעם ציל, צו אַנטוויקלען דעם באַוואוסטזיין פון תלמיד, און ערציען דעם מענטש אין אים.

די דאָזיקע ערציערישע טענדענץ פון רב שליט"א, מערקט זיך אָן יעדן שריט.

ווייל יח"ל, וויל און שטרעבט אַרויסצוגעבן תלמידי-חכמים און לומדים, וואָס זאָלן גלייכצייטיק זיין די וואָרט-פירער אין דער יידישער גאַס, וואָס זאָלן אָנפירן מיטן יידישן לעבן און אויפלעבן דאָס יידישע פאָלק.

דאָס ווייסט און פילט יעדער פון אונדז — און דאָס אַליין גיט שוין די גרעסטע האָפינונג און דערוואַרטונג.

ווי אין אַ ליבער מוטערלעכער היים, פילט זיך דער תלמיד אין יח"ל. און וואָס פעלט דען דעם תלמיד דאָרט? די גאַנצע מאָ־דערנע טעכניק, פּרעכטיקע לופטיקע צימערן, אַלע באַקוועמלעכ־קייטן און איינריכטונגען, האָבן זיך גישטעלט צו זיין דינסט ווי אַ פּרינץ אין זיין פּאַלאַץ, לעבט זיך דער תלמיד אין זיין תורה פּאַלאַץ, אין דעם היכל-המלך, יח"ל.

יאָ, יח"ל איז אונדזער היים, אונדזער ליבע היים און דאָס איז די גרעסטע גאַראַנטיע, אַז ווען עס וועט קומען דער טאָג און מיר וועלן פאַרלאָזן די טויער פון דער ישיבה, וועלן מיר בלייבן איי־ביק טריי און איבערגיגעבן אונדזער הויכן, ערהאַבינים ישיבה-אידעאַל; ווייל יח"ל איז אונזער היים, און פון אַ היים אַנטלויפט מען נישט, צו אַ היים איז מען צוגיבינדן, צוגיבינדן אויף אייביק..

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אין פינצטערניש

(סקיצע)

פון אלימלך שטייער

דער צוג האט גירירט פון ארט. א שורה פינצטערע וואגאנים מיט טונקל-צוגלאצטע אויגן-פענצטער גליטשן זיך איבער די שינים אין א כמורנים פאהטריבטן ווינ-טער-אוונט. אינוויינדיק זענען די לאמפן נאכנישט אנגיצינדן, די פאסאזשירן, די פארשידנפארביקסטע מענטשן, וואס א צופאל האט זיי אינויפ-גיטריבן אין אן-ענגן שטח און פארדעקט אויף זיי דאס ליכט פון א פלוצים-דיקער פארי-טונקלטקייט האבן זיך צושראקן גיטוליט איטליכער אין זיין ווינקל, גישראקן זיך א יעדער פאר יענימס פרעמדן שאטן, וואס האט ארומגיבלאנקיט אומקלאר — פארווישט. דאס צושראקינע פרעמדקייט איז גיווארן אלץ בולט-ער און גירייצ-טער מיטן פארשטארקן זיך פון פינצטערניש.

בין איך גיזעסן א צוזאמענגיקנוילטער אין מיין ווינקל, וואס נעבן פענצטער — און מיט פארנעפלטע אויגן זיך באמיט ארויסצושיילן איינצלנע פרצופים פון דער טונקל-צוזאמינגיקנוילטער מאסע ארום, ביז בלאע רייפן האבן זיך מיט א שווינדל גינומין דרייען פאר מיינע אויגן. האב איך זיי א פארמאטערטער צוגימאכט מיט האלבע, באפארבטע שאטנס, וואס זענען גיבליבן אונטער די אויגן-הייטלעך. דערפילט דאס צושראקינע חשכות, וואס הויערט אין הלל, האב איך באותה רגע אויך דערשפירט עפיס א פארגיניגט האלב-שלעפערדיק גיפיל פון אייגינים בלוט-און-פלייש זיכערקייט אינים פארנעפלטקייט פון קערפערס ארום מיר. פלוצים האט עמיץ אויף דער באנק א קייגן-איבער מיר, א הוסט אפ גיטון, ס'איז גיווען א הייזעריקער, א ביסל גיקינצלטער הוסט. האב איך מיט צושרא-קינער אנגישטרענגטקייט גיעפנט די אויגן און גיפרואווט אדורכדרינגען די שטומע פינצטערניש, גיוואלט מיט די בליקן אנטאפן דאס גישטאלט פון א קייגן-איבער זיצנדיקן מענטשן.

ארכיון אסופות

אבער כ'האב גארנישט מער גיזען ווי א פאר צופינקלטע אויגן, איינגיבוירערטע אין מיין פנים, האב איך א צושוידערטער זיך באמיט איינצודרימלען. פלוצים האט יענער זיך אנגירופן:

— אנטשולדיקט... אפשר האט איר א שוועבעלע אנצוצינדן א ציגאר?..

די שטימע איז גיווען א סאמיטינע, אבער האט אפגיקלינגען הויל און אומנא-טירלעך, ווי זי וואלט גיקומין גאר פונדערווייטנס.

— ביטע.. האב איך שנעל מיט פלוצים-ציטערדיקע הענט ארויסגיכאפט א שאכטל שוועבעלעך און עס אויסגישטרעקט אין טונקלן חלל אריין.

יענער האט עס ביי מיר צוגינומען פון דער האנט.

ווען ער האט אנגיריבן דאס שוועבעלע, האב איך א מינוט שפוע-דיק גיכאפט א בליק אויף מיין שכן. אבער איך האב בלויז דערזען א קרומין שמייכל, וואס איז בלויז גילעגן אויף די ווינקלען פון מויל, דארט ווי ער האט גיהאלטן דעם ציגאר — א שמייכל, וואס האט זיך גישלענגלט אראפ איבער די גאמבקע, איז אריין אין אן-אויפגשויבערטער בארד און דארטן פארבלאנדזשעט גיווארן. און ארום די אויגן זענען גילעגן א סך קנייטשן, פון צווישן וועלכע מ'האט ארויסגי-זען ווי א מענטש, וואס קוקט אויף א שפאקטיוו און זיין בליק איז קאנצענ-טרירט אויף מרחקים.

— א דאנק... דאס שוועבעלע האט זיך פארלאשן, און מיר האט בלויז פון דער פינצטערניש אקיינגיבליצט א פייערדיק קנעפל פונים ציגאר, וואס ביי מיין שכן אין מויל.

הארכיון היהודי

ארום אונדז, איז מער קיינער נישט גיזעסן. מיר איז מיטאמאל גיווארן ענג, כ'האב גיוואלט אנהייבן עפיס א שמועס, אבער, די מאדנע פארשטומטקייט, וואס האט גיבלאזן פון יענים האט מיך גישראקן. האב איך זיך אפגיווענדיט און גינומין ארויסקוקן דורכן פענצטער.

אינדרויסן זענען פארבייגיפלויגן ביים שוואכן לאמטערנס-בלישטש פון וועכטער-בודקעס, שטיקער פארשנייטער וואלד, טעלעגראפן-סלופים, וואס האבן טאנצנדיק זיך נאכגיאגט אין קופיס פארפרוירינער גיהילץ. און ווייטער — אויסגיווייסטע פעלד-שטחים און א בלישטש פון א פייערל ערגיץ-ווייט אין א כאטע — און פינצטער. אלץ אין מיר איז גיווען אנגידראלן פון אנגיסטראשעטער טונקלקייט און פון מיין שכנ'ס צופלאמטע אויגן, וועלכע כ'האב אינסטינקטיוו גיפילט איינ-גיבוירערט אין מיין נאקן. כ'האב נישט גיוואגט זיך אומצוקוקן.

מיט אמאל האט א לאשטשענדיקע שטים ווי אריינגיהויכט אין מיין אויער.

— המ... איר האט, אפנים, מיין הער ליב צו קוקן אין דער פינצטערניש... זער גוט. המ...

כ'האב זיך א צורולטער פון דער פלוצימדיקייט, אזוי אומגילומפערט א דריי-אויס גיטון, אז מיין קני האט זיך הארט אנגישטויסן אין זיינע. כ'האב אויפגי-ציטערט.

אין קופע איז נאך אלץ גיווען פינצטער. אין ווינקלען, אויסגיצויגן אויף די בענק האבן די רייזנדיקע גידרימלט, האבן נאזיק גישנארכט און איך האב פאר מיר גיזען בלויז א פאר ברינע צופינקלטע אויגן און א צופייערטן עגול פון ציגאר.

פלוצים האב איך דערפילט עמיצנס הענט אויף מיינע אקסלען.

— אנטשולדיקט...האט מיין סודות-דיקער שכן גיזאגט פריינטלעך, ווי צו אן-אלטן באקאנטן — אנטשולדיקט, ווייל איך רייב אייך אוועק פון צווישן די ארעמס פון נאכט און שטילקייט. אבער מיין הארץ זאגט מיר, אז כ'האב ענדלעך גיפונין א מענטש, וואס באגרייפט און האט ליב פינצטערניש, דאס האט איז זעלטן צו טרעפן...

כ'האב זיך געשעמט משונה-מאר-נע באטויגט. פונים נעפל ארויס האט מיר ארויסגיוויזן, ווי זיין פנים וואלט זיך צושטראלט, אויס-גיפאלדיוויט. כ'האב גיוואלט עפי-נען דאס מויל, גיזוכט עפיס צו זאגן, אבער ארויסצודרייען —

אבער יענער האט מיט א באלעבט זאנפט-גיווארן קול, גיצויגן ווי פאר זיך:

— יא זייער ווינציק פאראן אזעלכע, וואס פארשטייען דעם דאזיקן אמת — און נאך ווינציקער אזעלכע, וואס זאלן האבן דעם מוט מודה צו זיין אין דעם גיפיל וואס ליגט באגראבן אין די טיפיניש פון זייערע אייגינע נשמות און וואס זאגט: פינצטערניש און פארנעפלטקייט האבן אלע זכותים פון פארצוג איבער ליכט און קלארקייט, ווייל פינצטערניש דאס איז דער יסוד, דער איינציקער באשטאנד אין מענטשנס לעבן און ליכטיקייט איז דער בארוויס-נאקיטקייט פון א וועלט, איז ליידן און טויט, איז די ירידה פונים פינטעלע מענטש...

א רגע האט ער גישוויגן און דערנאך זיך גיווענט צו מיר.

— אנטשולדיקט, איבערשלאגט מיר נישט די רייד... כ'וועל באלד אלץ דער-קלערן... — האט ער גיזאגט — הגם כ'האב בכלל גארנישט גיטראכט אים צו איבערשלאגן און כ'האב בלויז גיהערט די פלאטערדיקע רייד, מיט א וואקסנדיק גיפיל פון גישפאנטער פארוואונדערטקייט מיט טונקעלער אימה צוגלייך.

— ליכט, וואס איז דאס?.. די העלקייט פון די זאכן אזוי ווי זיי זענען, אין דער באטייט: אזוי ווי מיר זעען זיי מיט אונזערע חושים, גיוואויגען און גי-מאסטן מיט מאס און וואג... און וואס איז דאס זעען, פון חושים, אויב נישט א פארשרומפונג פונים אמת-ווירקלעכן, אן-אינערלעכן גישטאלט פון זאכן א שאטן פון א שאטן, וואס האט נישט קיין זין.

האט זעסטו א בוים — און איז עס א בוים, א שטיין און איז א שטיין, טויטע חמרים אין א ממש... וואלט עס אזוי גיווען, דאן וואלט נישט גיזען כדאי דאס גאנצע לעבן. דאן וואלט עס דאך גיווען א וועלט פול שטרויכלינגין, פול רויב און בלוט און נישט-יושר-דיקייט און צופאל און בעיקר פוסטקייטן, הוילע גארנישטן. דער וואס שטארקער — האט די אויבערהאנד, נישטא קיין פארגעלטונג און קיין תכלית איז נישטא, אלץ: צופאל. צום גליק אבער — איז דאס וואס מיר זעען מיט די אויגן גאר א שאטן, א בלאסער שאטן פון אן-אינערליכער העכערער וועלט, יענער וועלט ווי אלע דערשיינונגען קריגן א פרישע באפארבונג, ווי אלץ לעבט אן-איינ-לעבן — האט א באשטימונג און א זין. יענע וועלט, וועלכע באווייזט זיך צו אונדז אין א צייט פון פארנעפלטקייט ווען מיר זענען בלינד אויף ארומיקן פארבלענ-דיניש, וועלכע שפראצט ארויס פון אונדזערע חלומות, אין פינצטערניש הויערט זי איבער אונז — פארדעקט דאס אויסערלעכע ליכט, כדי בעסער צו דערזען דאס אינערלעכע. ס'איז גינוג צוצומאכן די אויגן, אויסצולעשן די ליכט און זי אנטפלעקט זיך זיבן-און זיביציק מאל רייצנדיק אין איר חן...

* * *

פון די ווייטערע בענק האט זיך דערטראגן א שטיל גיפליסטער, איינער האט זיך גיזידלט — מ'האט אים אין שלאף אנגיטרעטן אויפן פוס. אויף מיר האט די משונה-דיקע אטמאספער אין וועלכע כ'בין אריינגיפאלן, טעמפ גידריקט ווי א שעווערע משא. כ'האב זיך מיטאמאל שרעקעדיק-קינדיש פארבענקט צוצוריקן זיך צו לעבידיקע מענטשן, הערן פראסטע-ניכטערע שמועסן מכח די פרייזן פון תבואה און הערינג. אבער עפיס א בלייענע שווערקייט אין אלע איברים האט מיך נישט גילאזט אויפשטיין פון ארט. די רייד אזאלכע קלעביוודיקע, קוועקזילבער-דיקע זענען גיפלאסן איבער מיר פון דער הויך ווי אן-אויפגיברויזטער וואסער פאל פון א בארג, האב איך אינסטינקטיוו גיבויגן דעם רוקן, און גיגלאצט דורך די טונקעלע פארטויעטע שייבן.

— המ.. נו, איר קוקט דורכ'ן פענצטער. גוט. איר זעט פארנעפלטע גישטאלטן, משונה-דיקע באשעפינישן און זיי לעבן זייער לעבן. וואלט איצט די זון גישיינט וואלט צייט גיווען א כאפטע-פארצווייגטע ביימער אין שניי-ווירבל, אין קיפיס האלץ צוגיגרייט אפשר אויף טרומניס-ברעטער... יא, אבער פינצטערקייט פאר-דעקט די שאנד פון דער אויגענשיינלעכער וועלט און ווייזט אונדז די ווירקלעכע די יענעזייטיקע ווי ס-איז פאראן שיינקייט און גירעכטיקייט און רו פאר דער נשמה...

אין דער מינוט האט ער ארויסגיווארפן דעם ווייגדל פונים ברענינדיקן ציגאר פון מויל. דאס חשכות איז גיווארן פעכיק-גידיכטער. פאר מיינע אויסגיגלאצטע אויגן האבן גינומין אדורכשוועבן אין גאלאפ מאדנע אויסגיצויבערטע ברואים. האבן א בליאסק-גיטון אין פארשוואונדן. האב איך פעסט צוגידריקט די אויגן-לעפלעך. אין די ווינקלען פון קופע האבן מענטשן אנגיהויבן רעשין, מ'זאל שוין אנצינדן די גאז-לאמפן. איך האב זיך באמיט נישט צו ווענדן מיינע בליקן אין דער זייט ווי ס'איז גיזעסן דער וואונדערלעכער פארשוין, אבער יענער איז פלוצים אויסגיבראכן מיט א קורץ, שפיציק גילעכטער — ליכט... ליכט... ליכט... כא... כא... כא...

ליכט ווילן דידאזיקע נפשות. דאס לאכן איז איבערגיגאנגען אין אן-אפגיהאקט ברומען. א שוידער איז מיר אדורך אין רוקן.

— איר זעט דארט יענעם באבערדיקטן ייד, האט איך האב זיך נישט אומגיקוקט, (ס'איז גיווען שטאק-פינצטער) יענער ייד, וואס רייבט זיך די אויגן און שרייט

נאך ליכטיקייט... נו, אדרבא, זאגט: ווי קומט עס אז א ייד א מאמין צו ליכט — אייז-קאלט און טרוקן ליכטיקייט וואס באטייט כפירה, לייקענען אין אלעם דעם וואס גייט ארויס מחוץ די גרעניצן פון קליין-מענטשלדיקע מיקראסקאפ-וויכיגישן, פון זייער מאס און וואג. ווי שיקט זיך עס? מענטשן וואס פארלאזן זיך אויף זייער זע-חוש שטרייפן דאך ארום א גרעניץ ארום די אל-פחות פון בורא.

פארמאכט די אויגן — און גענומט אויף זיך דעם יאך פון ג--טס מלכות אין ישראל. עס שטייט געשריבן... די שרעק האט ביסליכווייז גינומען אויסוועפן — איז געבליבן א טונקעלע גייגיריקייט צו זעען דאס פנים פונים דאזיקן מענטשן.

האב איך ארויסגינומען א ציגארן-טאש.

— אפשר... א ציגאר... האב איך ארויסגישטאמלט. ער האט אויסגישטרעקט די האנט און ארויסגינומען איינס...

— א דאנק... כ'האב אנגיצינדן א שוועבעלע, און עס מיט א כוונה אויפגיהויבן אין דער הויך. דער פלאם האט לענגלעך זיך גיהוידיט, אבער איך האב באלד אראפגילאזט דאס אנגיצינדינע שוועבעלע אויף דער ערד א צושראקינער; זיין פנים האט זיך ביים ליכט עפיס ווי צונויפגישרומפין, איינגיקורטשיט, און ארום די ווינקלען האט נישט אויפגיהערט בלאגדזשין יענער צוקנייטשטער שמייכל.

כ'האב זיך פלוצים צוהוסט פון רויך וואס איז מיר אריין אין נאז.

— נו, יא — איז די שטים גיווארן בלאס — פינצטערניש. האלבע ווערטער אין נעפל פארהילטע. ציט זיך א שטריך צן א שטריך אן א סוף... מ-דארף עס בלויז פארשטיין.

— הערט, מיין הער, איז ער מיטאמאל גיווארן אויפגילעבטער, כ'זע איר פארשטייט מיך. איר וועט מיך נישט אויסלאכן ווי די דאזיקע מענטשן וואס לעבצן אין זייער פארבלאנדזשיניש נאך ליכטיקייט, ביי וועלכע דער מענטש וועלכער איז נישט „קלאר", וואס זיינע רייד און זיינע מעשים גיין אריבער די מאס פון זייער ליכטיקע לויט-השגות — רופן זיי אן: „משוגע". משוגע? נו, זאל זיין אזוי. משוגע דאס איז דאך נאר א נאמין, וועלכן די מיקראסקאפ-מענטשלעך האבן צוגיטראכט פאר דעם וואס איז פאר זיי נישט קלאר. און ווערטער בלייבן אייביק נאר ווערטער. זאל הייסן משוגעת, פארנעפלטקייט פון אויסערלעכע השגה. דאס זענען פון אינעווייניג — דאן איז משוגע ארום. ווייל נור די בארויבטע פון אויסערלעכן נארנישטקייט, קענען זיך מצמצם זיין אין זיך אליין, און וואס העכער די מדרגה פון משוגעת, — אלץ העכער די קראפט פון אינערליכער זעונג... נא משוגעים...

אבער אין יענער מינוט איז מיר גיווארן עפיס אזוי שווער, נישט צום איבערטראגן. כ'בין א באטויבטער אויפגישפרונגען מיט אזא אימפעט, אז כ'האב זיך צוקלאפט דעם קאפ אין אייזערנעם פארענטש. די שארפע ווייטאג האט מיך אויסגיניכטערט, א מאמענט צוריקגיגעבן די גלייכגיוויכט.

— אנטשולדיק... האב איך גישטאמלט און גינומען שארן מיט די פוס — איך דארף... איך מוז ארויס...

— ס'מאכט נישט... איז מיטאמאל דאס קול איבער מיר גיווארן טרויריק פארטריבט און גישלאגן מיט א טויטע מידקייט, איר האט זיך פארבענקט נאך ליכטיקייט. און אויך... נו, ביטע. איך גיי שוין ס'יי-ווי ארויס אויף דער נאענטער סטאציע — איך דארף...

אבער איך האב שוין גארנישט גיהערט.

ב'האב שארנדיק מיט די פוס און טאפנדיק מיט די הענט זיך קוים פארשלעפט א באטויבטער צו אן-אנדערער באנק און זיך אנידערגיזעצט.

באלד האט מען אנגיצינדן די גאז-לאמפן. א כוואליע ליכט האט זיך ציגאסן. א לאנגע צייט בין איך גיזעסן אויסגידרייט מיטן רוקן אין זיך און ווי גישראקן אומצוקוקן אין דער זייט פון יענעם משונהדיקן פרעמדן.

ענדלעך, האב איך שנעל, זייטיק גיכאפט א בליק און דאס הארץ איז מיר אנטפאלן גיווארן. ס'איז נישט גיוועזן דאס זעלבע גישטאלט וואס האט זיך צו מיר באוויזן אין פינצטערניש. דארט איז גיזעסן אן-אלטער גיבוקטער מענטש מיט א צואקערט פנים, אין די ווינקלען האבן קנייטשן גיציטערט ביז אין דער קאלטיניוואטער גראער בארד. די אויגן טעמפע ווי פארלאשינע שטיקער קוילן האבן ביקוקט טויט-גלייכגילטיק אויף מיר — אן שום אויסדרוק. בלויז א שאטן פון א פארלאשינער שמייכל האט אויסגיקרומט די אויבערשטע ליפ.

אויף דער באנק נעבן מיר איז גיזעסן עפעס א הויכער שטייף-אויסגיקראכמאליטער בחור, די באהענטשקטע הענט צולייגט אויף דער ברוסט.

— איר זעט יענעם פארשוין, האט ער מיר וואוילעריש צוגיווינקן מיט א ציניש שמייכל, — דאס איז א באקאנטער משוגענער פון אונדזער שטאט. ער פארט שוין מן-הסתם ווידער אמאל זוכן דעם ציגל, וועלכן ער רופט צו דין-תורה... אז מ'זאגט משוגע גלייב... האט ער שטעכנדיק-טרוקן גילאכט. איך האב א קוק גיטון אויף דעם אויסגיקראכמאליטן בחור און אין מיין בליק האט עפיס גימוזט זיין, ווייל יענער איז מיטאמאל אביסל א צוטומלטער גיווארן ערנסט און ניצויגן מיט א גימאכטן זיפץ.

— נו, יא... פאראן פארשידענע משוגעים אויף דער וועלט. דערדאזיקער איז גיוועזן זייער א בכבודער מענטש אין שטאט א למדן און א שטיק מקובל, אבער א שרעקלעך איבערלעביניש האט אים צוטרייסלט, ארויסגיבראכט פון גלייכגיוויכט... כ'האב אויפגישטעלט די אויערן.

— ער האט גיהאט א זון, א יונג יונגל, אן-עלוי גיוועזן און האט אים פארויסגיזאגט א גרויסע צוקונפט. דער פאטער האט אים גישיקט לערנען אין ישיבה פון דער גרויסער שטאט. האט גיטראפן א צופעליק אומגליק. אדורכגייענדיק אין גאס, איז א ציגל אראפגיפאלן פון א נייעם בנין, וועלכעס מ'האט גיהאלטן אין בויען, און האט גיטראפן דעם יונגל, אים דערהרגיט אויפן ארט.

ווען מ'האט אהיימגיבראכט דאס קינד א נישט-לעבידיקס — איז דער פאטער משוגע גיווארן. מיט זיינע הענט האט ער פארלאשן דאס נשמה-ליכט, וואס מ'האט גיהאט אנגיצינדן און א קלאפ-גיטון אינים טיש: פינצטער זאל זיין!... און פון דעמלט אן, לויפט ער ארום אין די נעכט — בייטאג זעט מען אים נישט ארויס — ער לויפט ארום זוכן יענים ציגל וואס האט גיהרגיט זיין קינד — אים לאדינען צו דין-תורות... יא, אז מ-זאגט משוגע... האט ער פארענדיקט במעט-טרויריק. — משוגע... האבן גיפליסטערט די מענטשן אביסל און זיך אומגיקערט צו זייערע עסקים, צו שמועסן מכח די פרייזן פון תבואה און פון הערינג.

און איך האב נאך אמאל, ראסמאל גלייך און אן שרעק — גיכאפט א בליק אויף דעם צואקערטן פנים און די פארגליווערט-אויסגיגלאצטע אויגן, ווי פארלאשינע שטיקער קוילן.

דער צוג האט לאנג און באנומין גיפייפט אויף א סטאציע.

אין קומינדיקן נומ. 64

בייע ליטעראַרישע אַרביטן:

א) מלחמה-זכרונות

פון אליעזר שינדלער

דער באַקאַנטער און באַליבטער יידישער דיכטער, אונדזער פריינט ה' שינדלער* איז אַליין גיוועזן אין דער וועלט-מלחמה, אויף די שחיטה-פעלדער, גיוועזן אויך אַלס גיפאַנגינער אין די רוסישע סטעפּיס אין זיינע איבערלעבונגין ווערט גישילדערט ווערן פיל אינטערעסאַנטע מאמענטן. פון גאַר באַזינדערען נייגיר זענין די ספּעציעל יידישע מאָטיוון, וואָס שלענגלין זיך דורך אין די דאזיקע שפּאַנינדע שילדערונגין.

ב) געטלעכע לידער

פון שלמה בירנבוים

זייער אַ וויכטיקער מאמר, וואו דער באַקאַנטער גילערנטער און היסטאריקער רעט אַרום די אַנטשטייאונג פון פאַרשידענע יידישע פאלקס-לידער, ספּעציעל רעליגיעזע און חסידישע. דער דאזיקער מאמר וועט זיכער ארויסרופן גרויס אינטערעס ביי אונדזערע לייגער.

ג) צווישן טאג און נאכט

דראַמע אין 3 אַקטן

פון ל. שטשעקאַטש

אין דער דאזיקער דראַמע, גייט אַ העכסט-אינטערעסאַנטער וויכוח צווישן רעליגיעזע מיידלעך, גיוועזינע בית-יעקב שילערנס און אַנדערע יידישע טעכטע מיט פרייע אַנשויאונגין.

אחוץ, דעם, נאָך וויכטיקע באַלערנדע, וויסנשאַפטליכע און בעלעטריסטישע אַרביטן, פון וועלכע אונדזערע לייגער און לייינערנס וועלן האבן אַ גרויס גייסטיק פאַרגיניגן!

אַכטונג! די וואס וועלן נישט באַצאָלן זייער חובות במשך דער קומינדיקע וואָך, וועלן נישט באַקומען דעם נומער 64!

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

י. ל. אָרלעאַן

יידישע אויסדערוויילטקייט

(אַ שמועס מיט קינדער פון דער זעקסטער אָפּטיילונג)

דאָט בילד פונים וואַלד, פעלד און סאָד איז אייך געוויס זייער אָנגינעם. ווי ניי-גיבוירן פילן מיר זיך, באַמערקנדיק אינים וואַרימין פריילינג די ערשטע פרישע גרעזלעך און גרינע בלעטלעך. ווי אַ צערטלעכע מאַמע-האַנט גלעט אונדז אינים הייסן זומער-טאָג דאָס קילע ווינטל פונים שאָטנדיקן וואַלד.

ווער פון אייך אַנטציקט זיך עס נישט, דערזעענדיק אינים סאָד די רויטלעכע, געלבלעכע און ברוינלעכע פרוכטן-באַלעמלעך, וואָס פינקלען אַרויס פון אונטער די שווער באַלאָדנטעביימער? ווער פון אייך דערקוויקט זיך עס נישט פון זייער שמעקנדיקן ריח? ווער פון אייך זעטיקט זיך עס נישט אָן מיט זייער זיסן זאַפט?

בשעת מיר גיניסן פון די פאַרשידינע פרוכטן פילן מיר נאָר די געוויינטלעכע הנאה, וואָס זיי פאַרשאַפן אונדזער אויג, גישמאַק און גימין. צי פאַרטראַכטן מיר זיך אָבער אין דער זעלבער צייט איבער דעם וואונדערלעכן אופן פון זייער אַנטוויקלונג?

יאָ, איר דערמאַנט טאַקע דערביי דעם נאָמין פונים באַשעפער, וואָס האָט אייך, דורך דער וואונדער שיינער נאַטור די גישמאַקפולע פרוכטן אויסגיפּאַרטיקט און צוגישטעלט. צי גיט איר אָבער גלייכצייטיג אַ קלער, ווי אַזוי די פרוכטן וואַקסן זיך פונאַנדער און ווערן פאַרטיק?

ווען מ-זאָל אייך, למשל, אויפגעבן אָפּצומאָלן אַ לאַנדשאַפט, אויסצוהעפטן אַ טוך, אָדער גאָר אויפצושטעלן אַ הייזל, וואָלט איר פריער אַוודאי באַקוקט פאַרשידינע קונסט-בילדער, אַלערליי האַפטן און פיל הייזער-מאָדעלן. פאַרוואָס אָבער זאָלן מיר זיך נישט גוט איינקוקן אינים שאַפונג-סיסטעם פונים גיניאַלסטן וועלט-מייסטער, איידער מיר טרעטן בכלל צו עפּיס שאַפן אין לעבן?

אייך זענין דאָך די וואונדער פונים באַשעפער אין דער נאַטור נישט אינגאַנצן פרעמד. איר גידענקט דאָך נאָך געוויס די אינטערעסאַנטע ידיעות, וואָס איר האָט באַקומין אויף די לעקציעס פון נאַטור-וויסנשאַפט? פאַרוואָס-זשע זאָלט איר אייך דערמיט נישט באַנוצן צו פאַרשטיין פאַרשידינע מאָמענטן אין מענטשלעכן לעבן?

לאָמיר למשל זיך אַ ביסל גינויער צוקוקן צו דער אַנטוויקלונג פון דער פרוכט און איר וועט זעען, ווי דאָס וועט אונדז אויפקלערן אַזעלכע ענינים, וואָס האָבן אין פלוג דערצו נישט קיין שייכות. אין ערשטן אויגנבליק זעט אונדז אויס דער עפּל, למשל, אַנ'איינפאַכער, אַ גאַנצער רונדיקער באַלעם. ווי נאָר מיר שניידן אים אויף, באַמערקן מיר אין דעם דאָזיקן עפּל עטלעכע טיילן.

נו, גידענקט איר פון וויפל טיילן די פרוכט באַשטייט?

— מיר גידענקן. די פרוכטן בכלל באַשטייען פון דריי הויפּט-טיילן: פון דער יאָדרע, פליישיקייט און שאָל.

— צי באַווייזט זיך פאַר אונדז די פרוכט אויפן בוים כתחלת אָן מיט אַלע דריי הויפּט-טיילן?

— ניין. נאָכדעם, ווי דאָס בליעכץ פאַלט אַראָפּ, באַמערקן מיר צו-ערשט אויפן שפּיץ צווייגל אַ גרין און האַרט קעפּל. פון דעם דאָזיקן קעפּל וועבט זיך אויס אַ ווייכע פליישיקייט, וואָס הילט זיך איין אין אַ האַרטערע שאָל.

— צו פאַרשוואונדט מיטן אַנטוויקלען זיך פון דער פרוכט דאָס האַרטע קעפּל?

— דער הויפּט-טייל, וואָס מיר רופן אָן יאָדרע איז אייגנטלעך דאָס האַרטע קעפּל, וואָס מיר באַמערקן פריער אויפן שפּיץ צווייגל. אינים עפּל, למשל, פאַרמירט זיך פונים דאָזיקן קעפּל די שפּעטערדיקע יאָדרע אין פיניף לעדערנע קעמערלעך, וואָס אַנטהאַלטן פיניף איינצלנע קערנדלעך.

— צי קאָנט איר זיך פאָרשטעלן דעם אויסוואוקס פון אַ פרוכט אָן דעם קעפּל אָדער יאָדרע?

— ניין. די אַנטוויקלונג און געזונטקייט פון דער פרוכט איז אָפּהענגיק פון דער יאָדרע.

— מיר זעען אַלזא, ווי ג-ט האָט אין דער פלאַנצן-וועלט גאַראַנטירט די אַנטוויקלונג פון דער פרוכט דורך דער יאָדרע. לאָמיר-זשע נאָכן שפּאַציר אינים גאָרטן וואַרפן אַ בליק אויפן גיבוי פונים מענטש. די פרוכט און דער מענטש זענין דאָך באַשאַפן גיוואָרן פון איין און דעם זעלבן מייסטער. לאָמיר אַלזאָ אָפּזוכן דעם איינהייטלעכן סיסטעם אין ביידע שאַפונגין. וואָס פאַר אַן-אבר אינים מענטש זעט אייך אויס צו זיין ענלעך מיט זיין פונקציע צום קערן אין דער פרוכט? פון וועלכן אבר איז צו מייסטנס אָפּהענגיק דאָס לעבן פונים מענטש?

— דאָס לעבן פונים מענטש איז צו מייסטנס אָפּהענגיק פונים האַרץ.

— ווי אַזוי?

— אויף דער לינקער זייט פונים ברוסט-קאַסטן ליגט דאָס אייגנטלעכע האַרץ. דאָס האַרץ זעט אויס, ווי אַ קליין שטיקל פלייש.

פונים האַרץ צולויפט זיך דאָס בלוט אין אַלע אָדערן, איבערן גאַנצן מענטשלעכן קערפּער, הין און צוריק. ווי לאַנג דאָס האַרץ איז גיזונט קומט דער בלוט-לויף פאַר נאָרמאַל. צוליב דער מינדסטער באַשעדיגונג פונים האַרץ ווערט גישטערט אָדער אָפּגישטעלט דער בלוט-לויף, וואָס דערהאַלט דאָס לעבן פונים מענטש. דאָס איז אַלזאָ ביים מענטש, ווי אַ מאָטאָר פון אַ מאַשין, דורך וועלכן דער גאַנצער קערפּער באַוועגט זיך און ווערט גיקרעפטיקט. פונקט, ווי די יאָדרע אין דער פרוכט, אַזוי ווערט אויך גאַראַנטירט דאָס לעבן און גיזונט פונים מענטשן, דורכן נישט אָנגיזעענעם שטיקל פלייש, וואָס מיר רופן אָן האַרץ.

זייער טרעפלעך וואָלט גיווען אַרויסצולייגין דעם דאָזיקן פאַרגלייך אין די עטלעכע ווערטער פון דער תורה: כי האדם עץ השדה וכו'. (דברים כ' י"ט) דער מענטש איז גיגליכן צום בוים פון פעלד.

נאָכדעם, ווי מיר האבן שוין אָנגימערקט אויף דער גלייכקייט אינים צוזאַמענשטעל פונים מענטש און פרוכט, וועלן מיר פּרואוון אַ בליק טון צי אין אַ גרופּע פון מענטשן, וואָס לעבן צוזאַמין, איז אויך צו באַמערקן אַזאַ שטייגער טיילונג פון טיילן וואָס באַוועגן אַנדערע, און פון טיילן, וואָס ווערן באַוועגט דורך אַנדערע.

כדי איר זאָלט גוט פאַרשטיין די דאָזיקע פראַגע, מוזט איר אייך פאָרשטעלן פאָלגענדן פאַקט: דער לערער האָט די קינדער, וואָס מ-האָט אים איבערגיגעבן צום ערציען, גיטיילט אין צוויי גרופּיס; די ערשטע האָט ער באַצייכנט מיטן אות א. און די צווייטע מיטן אות ב. אין דער גרופּע א. זענין אַלע קינדער גישטאַנין אויף איין שטופע. אַלע זענין זיי גיווען גלייך. קיין איינער איז נישט גיווען בעסער פאַרן אַנדערן. אין דער גרופּע ב. האָט זיך שוין גיפינין איין קינד, וואָס האָט אמת דאָך נייטיק גיהאַט ערציאונג, אָבער דאָך גיווען אין כאַראַקטער בעסער פון די איבריקע. זיין האַרץ איז גיווען אַ ביסל איידילער, ער איז גיכער גירירט

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

ג׳יוואָרן פון יע׳ימס צער, ווי אַנ-אַנדערער א. ד. ג. אין וועלכער גרופּע איז די אַרבּיט פאַרן לערער, צו ערציען זיי פאַר גוטע און אידעאַלע מענטשן, גיווען אַלייכטערע?

אויף דער פראַגע גלייב איך וועט שווער זיין צו געבּן דעם ריכטיקן ענטפער. אין דער גיוויינטלעכער האַנט-אַרבּיט האָבּן מיר אַכּלל, אַז ווען אַלע פּאַפּירן, אָדער כּאָוולין זענין גלייך צוגיש־נימן גייט די אַרבּיט שנעלער. דאַגעגן, ווען מיר האָבּן צו אַרבּיטן מיט פאַרשידינע גרייסן, גייט די אַרבּיט לאַנגזאַמער. דער כּלל איז אָבּער נישט גילטיק בּיי זעלבּסט-ערציאונג, ווען די קינדער מוזן אויכער דעם לערער אַליין צוהעלפן זיך ערציען. ווייל אין דער גרופּע, וואו ס-זענין פאראַן עטלעכע אָדער אפילו איין בּעסער קינד, זענין זיך די איבּריקע, צוזעענדיק די אויפ־פירונג פונים בּעסערן, פיל מאָל מתקנא אין אים און בּאַקומין אַשטרעבּונג אים נאַכצוטון. ווען מ-זאָל די גרופּע ב. לאָזן אפילו אַליין, אָן אַנ-ערציער, וועלן זיי זיך מוזן סוף-כּל-סוף אַריר טון צום גוטן. זיי וועלן זיך ווען ס-איז פּאָרט עפּיס דערמאַנין, דורך אַמעשה אָדער אַוואָרט, וואָס זיי וועלן בּאַמערקן אָדער דער־הערן פונים בּעסערן. פאַר דער גרופּע א. איז אָבּער פאַראַן אַגרויסע סכּנה. זיי, די קינדער פון א. האָבּן נישט די גאַראַנטיע צו בּלייבּן גאַנץ און גוט, ווען עס וועט ווער קומין זיי אָנרעדן צום שלעכטן. ס-וועט זיך נישט גיפינין, ווער ס-זאָל זיך פּראַווון אַנטקייגן שטעלן; ווער ס-זאָל זיי דערמאַנין, מיט זיין צוריק־האַלטן זיך, אַז דאָ ליגט אַשרעקלעכע גיפאַר.

די גרופּע ב. איז אַלזאָ, ווי אַגאַנצער קערפּער, וואָס איז צוזאַמינ־גישטעלט פון פאַרשידינע איבּרים, אָדער, ווי אַגאַנצע פּרוכט, וואָס בּאַשטייט פון פאַרשידינע טיילן. צו וואָז פאַר אַנ-אבר אינים מענטש, אָדער צו וואָס כּאַר אַטייל אין דער פרוכט, וואָלט איר פאַרגלייכט דאָס בּעסערע קינד אין דער גרופּע ב.?

— מיר וואָלטן עס זיכער פאַרגלייכט צום האַרץ אָדער צו דער יאָדרע. ווייל פונקט, ווי דאָס האַרץ, בּאַוועגט דאָס בּעסערע קינד די איבּריקע צום גוטן. דאָס גוטע און איידעלע לעבּט און עק־זיסטירט אין דער גיזעלשאַפט ב. דורך דעם האַרץ, וואָס אין אונדזער פאַל איז עס דאָס בּעסערע קינד.

— צי גיפינט איר עפּיס ענלעכעס צווישן דעם ציל פון דער גרויסער גיזעלשאַפט, וואָס מיר רופן אָן „מענטשהייט” מיט דער אויפגאַבּע פון דער קליינער קינדער-גרופּע ב.?

— מיר גיפונין אַנ-ענלעכקייט דערמיט, וואָס אַזוי, ווי די קינדער־גרופּע ב. מוז זיך אויך די גרויסע גיזעלשאַפט „מענטשהייט” ער־ציען און שטייגן צו דער העכסטער מדרגה פון גוטסקייט און איידלקייט.

— יעצט וועט איר שוין פאַרשטיין, אַז כּדי די מענטשהייט זאָל זיך בּאמת ערצ׳ען און וואָס גיכער דערגרייכן די העכסטע שטופע, איז נייטיק ס-זאָלן זיך גיפינין אין איר בּעסערע טיילן; זי זאָל פאַרמאָגן מענטשן, וואָס זאָלן זיין דאָס האַ־ץ, וואָס זאָלן מיט זייער לעבּן זיין די טרייבּ-קראַפט צום גוטן. אַזעלכע מענטשן זענין נייטיק פאַר דעם ווייל פון דער מענטשהייט, ווי דאָס האַרץ פאַ־ן איינצלנים און די יאָדרע פאַר דער פרוכט. און ווען מיר ווילן אַבּליק טון אין דער גישיכטע, וועלן מיר זען, אַז ג-ט האָט דעם*בּוי-סיסטעם פון מענטשלעכן קערפּער, וואָס בּאַשטייט פון האַרץ און אַנדערע איבּרים אויך אָנגיווענדיט בּיי דעם בּוי פון דער גאַנצער מענטשלעכער גיזעלשאַפט.

דער פּלאַן צו ערציען די מענטשהייט הייבּט זיך אָן פון אדם הראשונ-ען. פונקט ווי יעדער מענטש מוז זיך בּאַמיען, אַז דאָס לעבּן זיינס פון היינט, זאָל זיין שענער פון נעכטן, אַזוי מוז יעדער דור זיך אָנשטרענגען צו שטייגן אויף אַשטאַפּל העכער פון דעם, אויף וועלכ ס-איז גישטאַנין דאָס פריערדיקע דור. פאַרשטייט זיך, אַז אין יעדן דור האָבּן זיך גימוזט גיפינין מענטשן, וואָס האָבּן בּאַדאַרפט זיין דאָס האַרץ פון דער מענטש־הייט אין זייער צייט. אַמאָל האָט דאָס האַרץ גיקלאַפּט קלאַפּן שוואַכער און אַמאָל שטאַרקער. אַהאַרץ, וואָס זאָל דערהאַלטן שטער און די שווערקייט. אַקליינער טייל האָבּן בּאַלד פאַר־שטאַנין, אין וואָס עס גייט. די וואָס לעבּן אָפּט מיט די קינדער צוזאַמין, פילן מיט דעם צער פון די בּלוט-אָרימע און שוואַך־אויסגיזאַרטע קינדער. ווי בּאַלד עס קומט אָן דער זומער און זיי האָבּן אין די קלאַסן ווען דעם מיט די קינדער גירעט, אויפ־גיוועקט אין זיי דאָס וואַרימע יינדישע גיפיל און די אַקציע איז אַ דורכגיפירט גיוואָרן מיט דערפאלג.

פּעדער-שפּריצן

„קינדער פאַר קינדער”

מיט דעם נאָמין האָט די בּית-יע׳ב אָרגאַניזאַציע, אָנגירופן, די געלט-זאַמלונג פאַ־ן אויפבּוי פון דער צענטראַלער אָ־טאַ־דאָקכישער זומער-קאָלאָניע. עס זענין פונאַנדער גישיקט גיוואָרן אַזעלכע קופּאָנין און מען דאַרף זיי פאַרשפּרייטן צווישן די קינדער. פון די גראָשידיקע נדבות, זאָל דאָס זיין אַבּנין צי שטאַרקן די גופים-לעך פון אונדזערע קינדער.

בּיי אונדז גייט עס אָבּער נישט אַזוי פּשוט. די איניציאַטאָרן פון דער זאַך, און בּאַזונדער דער „פאַנטאַזיאַר” ווי אַסך רופן אים אָן, דער דירעקטאָר פון „בּית יעקב” ר׳ יואל אונגער אין וואַרשע, האָט גיוואָלט, אַז דאָס זאָל גיין אין דער שטיל, אָן בּאַזונדערן רעש מיט קול-קורא-ס און אסיפות כּנהוג. עס איז דאָך אַזאַ קלאָרער חשבּון, ווען יערעס בּ״י קינד זאָל געבּן 50 גר. אין דאַך שוין די זאַך ג׳שעען!

און אָן ספק, ווען די אוניציאַטאָרן פון דער קאָלאָניע, וואָלטן גיקענט רעדן מיט יעדן קינד וואו עס גיפינט זיך, וואָלט מען וועגן דעם גאַנצן ענין שוין פאַרשפּאָרט אַוואָרט צו פאַרלירן. אפילו דאָס אָרימסטע קינד, וואָלט אָפּגישפּאָרט די איינמאָליקע נדבה און פאַר אונדזערע אויגן וואָלט מען בּאַלד גיזען דאָס גייע בּנין.

מוז מען אָבּער אָנקומין צום עולם, צו די שול-פאַרוואַלטונגין און טאַקע דער עיקר צו די לערערנס און דאָ הייבּט זיך אָן דער שטער און די שווערקייט. אַקליינער טייל האָבּן בּאַלד פאַר־שטאַנין, אין וואָס עס גייט. די וואָס לעבּן אָפּט מיט די קינדער צוזאַמין, פילן מיט דעם צער פון די בּלוט-אָרימע און שוואַך־אויסגיזאַרטע קינדער. ווי בּאַלד עס קומט אָן דער זומער און זיי האָבּן אין די קלאַסן וועגן דעם מיט די קינדער גירעט, אויפ־גיוועקט אין זיי דאָס וואַרימע יידישע גיפיל און די אַקציע איז אַ דורכגיפירט גיוואָרן מיט דערפאלג.

אַגרויסער טייל, מוז מען אָבּער מיט פאַרבּיטערונג זאָגן, האָבּן די „פּאַפּירלעך” אָוועקגילייגט צווישן אַלע אַנדערע „זיבּן זאַכן” און זיי מאַכן אַשוויג. זייט אָבּער זיי נישט חושד אין זייער פער־זענלעכער שולד. אַבּיסל שטערן די פערוואַלטונגין, זיי מיינין, אַז יעדער גראָשן דאַרף בּעסער גיין פאַר דער אָרטיקער שול, וואָס זייער בּודזשעט איז תּמיד אַגיקוועלטער, און אַטייל ווידער זעט עס אויס שווער און זיי הייבּן בּאַלד נישט אָן עפּיס צי טון. ווי עס זאָל נישט זיין איז אַפאַקט, אַז דער קינדערישער עולם ווייס גאָר נישט דערפון!

מילא, וואָס נוגע די פאַרוואַלטונגין, זענין זיי אין זייערע טענות אַבּיסל צו עגאָאיסטיש. מיר שטעלן פעסט, אַז אַגרויסער טייל פון די פאַרוואַלטינגין ניצן ווייט נישט אויס די מעגלעכקייטן פאַרן שאַפן פאָנדן פאַר זייערע ש לן. זאָגט אדרבּא, וויפיל שטעט האָבּן שוין גישאַפן די בּית-יעקב אָרגאַניזאַציע, וואָס דאָס וואָלט גיקענט זיין אַשטאַרקער פינאַנציעלער יסוד? חוץ לזה, וואָס קאָן שאָדן אַאיינמאָליקע זאמלונג און פאַר אַזאַ וויכטיקן צוועק?

ווידער די וואָס שרעקן זיך בּאַלד אָנצוהייבּן, פאַר זיי האָבּן מיר איין עצה, זאָל אין יעדער שול זיין אַפאַרזאַמלונג פון די קינדער און מען זאָל גוט אויפקלערן, דעם גידאַנק פון הילף „קינדער פאַר קינדער”. דאָס פלאַנצן דאָס ערבות-גיפיל גייט דאָך אַריין אינים קרייז פון אונדזער ערציאונגס-אַרבּיט און ווען אַזאַ קינדער־

פונקין כאָטש פון גוטס האָט אָבער פאַ־ט גימוזט שטענדיק זיין, אַנדערש וואָלט די מענטשהייט אָפּגישטאָרבן.

און די גישיכטע פון די האַרץ-מענטשן איז פונקט, ווי פון די פרוכטן. די קערנדלעך פון דער יאָדרע ווערן פאַרפלאַנצט און פון זיי וואַקסט ווידער אַרויס אַ פרוכט. און פון דער פרוכט טיילן זיך ווידער אויס קערנדלעך, פון וועלכע ס-וועט ווידער קאָנין אַרויסוואַקסן אַ פרוכט. פונקט, ווי די ערשטע פרוכט האָט גיהאַט יאָדרע, אַזוי האָט דער ערשטער מענטש, וועמין השי״ת האָט אַליין באַשאַפן, האָט אויך באַזיצן אַ גייסט-קערנדל פאַר דער מענטשהייט. פון ערשטן אדם-קערן איז אַרויגיקומין די פאַמיליע-פרוכט פון קין און הבל. ווען מ-וואָלט די דאָזיקע מענטשן-פרוכט, וואָס איז באַשטאַנין פון קין און הבל, פאַרגלייכט צו דער פלאַנצן-פרוכט, ווי וואָלט איר יעדן באַזונדער פון זיי באַצייכנט.

— מיר וואָלטן באַצייכנט קין-ן פאַר דער שאָל פון דער מענטשהייט און הבל-ן פאַר דער יאָדרע.

— פאַרוואָס?

— ווייל קין האָט נישט גיהאַט פון זיך אַליין קיין איידלקייט צו פילן, אַז יעדער מענטש איז אַ קינד פון ג—ט און מ-טאָר זיין לעבן נישט איבערהאַקן. און פון קנאה צו זיין ברודער פאַר זיינע גוטע מדות, האָט ער אים גיהרגיט.

— זייער גוט האָט איר גיענטפערט, אָבער מיטן טויט פון הבל-ן זענין נאָך נישט די בעסערע מענטשן פאַרשוואונדן פון דער וועלט. ווי נאָר הבל איז גיהרגיט גיוואָרן האָט אדם גיבוירן אַ צווייטן זון, וואָס איז אין מדות און איידלקייט גיוועז אינגאַנצן ענלעך צו אים. שֵת האָט ער גיהייסן. און אַזוי זענין אין יעדער צייט גיוועזן מענער, וואָס האָבן זיך אויסגיצייכנט, פאַר איידילע, ערלעכע און גוטע, ווי: אנוש, חנוך מתושלח, נח, שם, עבר ביז אברהם. גיוועזן אפילו אין יענער צייט גאַנץ באַרימטע מענטשן, יָבָל, וואָס האָט איינגיפירט דער ערשטער די באַשעפטיקונג פון פי-צוכט; זיין ברודער יובָל, וואָס האָט ערפינדן דעם ערשטן מוזיקאַלישן אינסטרומענט; תובל-קין, דער ערפינדער פון קופער- און אייזן-כלים; נמרוד, דער באַרימטער העלד, וואָס האָט גיבויט דעם בבל-טורם און באַהערשט אין זיין צייט כמעט אַלע מענטשן. די אַלע זענין אָבער נישט גיוועזן די האַרץ-מענטשן. זייער נאָמין דערמאָנט די תורה נאָר פאַרבייגייענדיק. די נעמין, לויט וועלכע מ-ציילט די יאָרן פון דער גישיכטע אין יענער תקופה זענין אין

דער תורה די נעמין פון די האַרץ-מענטשן; פון די מענטשן וואָס זענין גיוועזן די בעסטע און די איידלסטע אין זייער צייט.

שפּעטער איז פון די קערן-מענטשן אַרויסגיקומין אבֿרהם. אין אברהם-ן האָט זיך אָנגיזאַמלט דאָס גוטס און איידלקייט פון אַלע זיינע זיידעס און עלטער-זיידעס. צי זענין אָבער אַלע קינדער פון אברהם-ען גיוועזן ראוי צו זיין דאָס האַרץ פון דער מענטשהייט?

— ניין. פון אברהם-ן האָט איבערגינומין דאָס קערנדיקע נאָר דער איינציקער יצחק. אַלע איבריקע קינדער זיינע האָבן זיך אויסגיטיילט צו זיין אַלס די שאָלן פון דער מענטשהייט.

— און יצחק?

— אויך יצחק-ס מעלות זענין נאָר איבער-גיגאַנגין צו יעקב-ן.

— זעט איר ביי יעקב-ן זענין שוין אַלע ראוי גיוואָרן צו זיין די קערנער. ביז יעקב-ן זענין די בעסטע מענטשן נאָר גיוועזן איינ-ציקע אין אַ דור. פון יעקב-ן אָן איז דאָס האַרץ פאַרוואַנדלט גיוואָרן אין אַ פאָלק. מ-האָט גידאַרפט האָבן, אַז נישט נאָר דאָס לעבן פון אַן-איינצל מענטש זאָל קאָנין זיין אַ מוסטער פאַר אַנדערע. נאָר אפילו דאָס לעבן פון אַ גאַנץ פאָלק זאָל קאָנין זיין אַ מוסטער פאַר אַנדערע פעלקער מיט זייערע גיריכטן, מלכים, שטייערן, מלחמות א. אַ. ז. וו. וואָרן פון אַן-איינצילנים לעבן, וואָלט מען דאָס אַלץ נישט גיוואוסט. צי איז אַלזאָ פאַר די פעלקער אַ טובה גיוועזן, דאָס וואָס ס-האָט זיך גישאַפן אַזאַ פאָלק ווי דאָס יידישע?

— דאָס יידישע פאָלק האָט באַדאַרפט זיין פאַר די פעלקער, ווי די יאָדרע פאַר דער פרוכט, אָדער ווי דאָס האַרץ פאַרן איינצל-נים מענטש, וואָס קרעפטיקט און באַלעבט דעם גאַנצן קערפער. פאַרשטייט זיך, אַז די פעלקער וואָלטן נישט גיהאַט איצט די בעסערע טיילן פון דער קולטור אָן דעם דאָזיקן האַרץ-פאָלק.

— צו וועמן וואָלט איר-זשע פאַרגלייכט די פעלקער, וואָס האָבן נאָר גיוואָלט פאַרטיליקן און אומברענגין דאָס יידישע פאָלק?

— מיר וואָלטן זיי פאַרגלייכט צו קין-ן, וואָס האָט צוליב קנאה אומגיברענגט זיין איידעלן ברודער הבל.

וואָס …ען האָט ער גידאַרפט טון?

— ווי אַלע אברים ביים מענטש ציען קראַפט און ענע־גיע פונים האַרץ, האָט קין באַדאַרפט נעמין הבל-ס אופפירונג פאַר אַ ביישפּיל צו בעסערן אַזוי אַ נאָך זיך אַליין.

*

פאַרזאַמלונג וועט נאָר זיין וועט שוין עפּיס דערפון אַ־ויסקומין. גאָר נישט טון, צומאָלט נישט דערציילן די קינדער פון דער גאַנצער זאַך, איז אַ עוולה. עס הייסט, זיך אינגאַנצן נישט רעכינין מיטן אויטאָריכטעט פון אונדזער באַוועגוגג און אַ כלל זאָל מען האָבן: איגנאָרירן די פירערשאַפט רופט זיך כוף כל סוף אָפּ אויף די גיפירטע אַליין!

עס וואָלט אויך גלייך גיוועזן אַז די וואָס האָבן מניעות ביים דורכפירן די אַקציע, זאָלן זיי דערוועגן זיך דורכשרייבן מיט דער צענטראַלער „בית-יעקב אָרגאַניזאַציע אין וואַרשע, און אפשר אַזויערנאָך, וועלן די מניעות קאָנין באַזייטיקט ווערן.

אַדרבא, גיט אַן־עצה!

מיר הערן מאחורי הפרגוד, אז אסך פון אונדזערע ליינער באַקלאָגן זיך, אַז דער בית-יעקב ,זשורנאַל איז צו ערנצט. אַ סך מאמרים טענין זיי, מוז מען ליינין אַ פּאָר מאָל ביז מען פאַרשטייט זיי. לייכטערע זאַכן גיט אונדז, זאָל מען קענין אַ מאָל אַ שמייכל טון! נו, ליינט די פּאָר שורות אין שמייכלט וויפיל איר ווילט און אפשר יועט איר פאַר אונדז טאַקע גיפינין אַ שטיקל עצה!

מיר נעמין אַרויס דעם ערשטן בעסטן בריוו, וואָס מיר האָבן

באַקומין פון אַ שטאָט ממש די לעצטע טעג:

„זייט נישט בייז אויף אונדז מיר קאָנין היינט נישט אַזוי פיל פאַרנעמין זיך מיטן „שטיצן" די צענטראַלע און פאַרשפרייטן דעם בית-יעקב-זשורנאַל און „קינדער גאָרטן". פון באַלד נאָך די ימים-טובים אָן זענין מיר גיוועזן פארנומין מיטן צוגרייטן אַ-פאָרשטעלונג, אַ צינד מוזן מיר צוריק-שטעלן די נאָרמאַלע אַרביט. בכלל קאָנין מיר זיך היינט נישט פאַרנעמין ווי אַמאָל מיט „דער דאָזיקער" זאַך, מיר אַרביטן פאַר „אינערלעך גייסטיקער ערציאונג" און מיר וועלן זיכער נישט אָפּשטיין פון אַנדערע שטעט".

דאָס האָט מען באַוויליקט צו ענפערן, נאָכדעם ווי מיר האָבן אַ צענדליק מאָל גישריבן. גלייכצייטיק איז מען אונדז מבשר בשורה, אַז דער „ערפאָלג" איז דאָרט אומבאַשרייבלעך... הייסט עס, אַ האַלבן ווינטער „גרייט" מען צו אַ פאָרשטעלונג, דעם צווייטן האַלבן ווינטער שטעלט מען צוריק די „נאָרמאַלע" אַרביט און דערנאָך איז דאָך „פאַר פסח" און נאָך פסח קימט דאָך דער זומער. פונקט ווי יענער פוילער תלמיד. וועלכער האָט גיהאַט אויף יעדן טאָג אַ אַנדערן תירוץ, פאַרוואָס ער איז נישט גיקומין אין חדר אַריין, און ער איז טאַקע קיינמאָל אין חדר נישט גיגאַנגין...

פון אַ אַנדער שטעטל שרייבט מען מיט גרויס ירגזון.

„היתכן, איר האָט נישט גידרוקט דעם רעפעראַט, וואָס איז ביי

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

די באשלוסן פון דער פאביניצער בנות-קאנפערענץ

א) די קאנפערענץ פאדערט אויף דעם צ. ס. תיכף דורכצופירן די גרינדונג פון נייע אפטיילונגען אין די ערטער, וואו אזעלכע זענען נאכנישט פאראן.

ב) דער צ. ס. דארף ארגאניזירן א פראלעגענטן-קורס, וואס זאל דויערן צוויי וואכן צייט. צו דעם קורס זאלן שיקן זייערע פעאיקסטע חברות אלע בנות-גרופן.

ג) אלע בנות-ארגאניזאציעס מוזן אנווענדן אלע מיטלען, דאס ס-זאלן זיין כאטש פאסיווע חברות אין די ארגאניזאציעס אלע יידישע פרויען.

ד) איין חודש אין יאר, זאל פראקלאמירט ווערן אלס ארבייט-חודש פאר יידישקייט אין יידיש. אין דעמדאזיקן חודש זאל פראפאגאנדירט ווערן דאס רעדן יידיש, דאס שרייבן מיט דעם טראדיציאנעלן יידישן אויסלייג און בכלל וועקן א פאזיטיווע באציאונג צום יידישן לשון. דער זשורנאל „בית יעקב" דארף אין דעם חודש אפגעבן פלאץ דעם ענין. וועגן אויסארבייטן א גינויעם פלאן דארף דער צ. ס. זיך דערוועגן פארשטענדיקן מיט דר. שלמה בירנבוים.

ה) אלע ארט. פארלאגן ווערן אויפגעפאדערט פון איצינד אן צו דרוקן זייערע אויסגאבן נאר מיטן אלט-נייעם ארטאדאקסישן אויסלייג, בכדי אז זייערע ביכער זאלן דורך די בנות-ביבלא-טעקן און חברות באנוצט ווערן. אויך פארלאנגט די קאנפערענץ אז „דאס יידישע טאגבלאט" וואס ווערט געליינט און פראפא-גאנדירט דורך „בנות אגודת ישראל" זאל איינפירן דעם ארטאדאקסישן אויסלייג וויבאלד עס איז טעכניש שווער מיטאמאל דאס דורכצופירן, זאלן כאטש דערווייל די ליטעראַרישע ארטיק-לען, בפרט די פרויען-ביילאגע געשריבן ווערן אזוי, און בהדרגה צופירן דערצו אז דאס גאנצע בלאט זאל ווערן געשריבן מיטן אמת-יידישן אויסלייג.

ו) אלע בנות-ארג. דארפן צוהעלפן אין דער זאמל-אקציע פארן פארענדיקן דעם בוי פון „בית-יעקב סעמינאר" און פארן בוי פון דער צענטראלער זומער-קאלאניע פאר די קינדער ביי ווארשע.

ז) עס ווערט פראקלאמירט דאס שאפן פון 100 שטענדיקע פריינט פון פארלאג „בית יעקב". די דאזיקע פריינט שרייבן אונטער א דעקלעראציע, און טון איינצאלן א קאנטע 10 זל. דאס זיי זענען זיך מתחייב צו פארקויפן פון יעדן בוך און ביכל, וואס דער פארלאג „בית-יעקב" וועט ארויסגעבן צו 5 עקז. דאדורך איז צו האפן וועלן קענען ארויסגיין פיל נייע ביכער און בראשורן.

ח) די קאנפ. לייגט ארויף א חוב אויף אלע ארגאניזאציעס דורכ-צופירן דעם מחצית-השקל פארקויף אין חודש אדר פאר די ארטאדאקסישע שולן אין ארץ-ישראל אין ברייטסטן פארנעם. אין דעמדאזיקן חודש זאל אויך גיפירט ווערן א אויפקלערונג איבער דער שטעלונג פון דער אגודת ישראל צו ארץ-ישראל.

ט) אלע חברות ווערן אויפגיפאדערט צו קויפן און פארשפרייטן אין די יידישע הייזער די בראשור פון ה. י. ל. ארלעאן „דער פארשוואונדינער גן-עדן". דערמיט וועט ענדלעך אנהייבן אויס-גיפירט ווערן דער באשלוס פון לאנד-צוזאמענפאר צו פירן א קאמף קייגן מאדע און לוקסוס.

י) די קאנפ. אנערקענט פאר ריכטק די האנדלונג פון צ. ס. נישט צו שטיין אין פארבינדונג מיט די ארגאניזאציעס, וואס צאלן נישט דעם „תרומת-חברה" און זיי בכלל נישט פארעכינין אין דער רשימה פון די עקזיסטירנדע בנות-גרופן.

יא) די קאנפ. פאדערט אויף אלע חברות אקטיוו צו זיין אין קאמף קעגן דער שונד-פרעסע און גלייכצייטיק צו פאר-שפרייטן די ארטאדאקסישע פרעסע בכלל און בית-יעקב זשורנאל, און „דאס יידישע טאגבלאט" בפרט.

אונדז גיהאלטן גיווארן אויף א פרויען-פארזאמלונג. די רעדנערן האט ממש באצייבערט אלע צוהערער און איר ווילט צומאלט נישט דרוקן דעם רעפעראט. מיר ווארענען אייך, דאס אויב דער רעפעראט וועט ניטט זיין גידרוקט רייסן מיר מיט אייך איבער אלע באציאונגען".

קאנט איר דאך מיינען, מי יודע, וואס עס האלט אויס דאס דאזיקע שטעטל אונדזער בודושטט. זאגן מיר אייך, אז בסך-הכל איז דארט דא איין קווארטל אין יאר קרוב א מנין אבאגענטן און היות זיי וועלן זיכער האלטן ווארט, גיט-זשע אן-עצה וואס עס איז דא צו טון?

פון א שטאט וואו מען איז אונדז שולדיק פאר ב"י און ק"ג נאך פון חודש סיון פון יאר תר"ץ און פון חודש תשרי אן קומט בכלל שוין נישט אהין דער ב"י, שרייבט מען אונדז:

„מיר שיקן אייך צו א באריכט פון אונדזער גראנדיעזער חנוכה-פייערונג און למעה"ש דער באריכט זאל גידרוקט ווערן אינגאנצן, גלייבט אונדז, אז דער באריכט איז וויכטיקער ווי א סך אי-ערע ארטיקלען".

בסך הכל האלט דער באריכט א צוויי גרויסע בויגן פאפיר און ס-איז באשריבן מיט אלע פיטשיווקיס דער אוונט און מיט א פיניף פוץ נעמען אן ע"ה. נו, פרעגן מיר פאר וועמען באדארפט איר דעם באריכט? אז דעם זשורנאל זעט מען ביי אייך נישט אויף דער ליכטיקער שיין, ווער דארף דעם באריכט? ניין — „מיר וועלן ציען די קאנסעקווענצן ווען דער באריכט וועט נישט זיין באלד אין יעצטיקן נומער" — מיט אזא התראה לאזט מען אונדז הארציק גרוסן.

פון א אנדער ארט פארלאנגט מען אומבאדינגט אפצודרוקן א „פראטעסט" קייגן דער צענטראלע פון „בנות אגודת ישראל".

ג.ג. פארשטייט זיך אז א פראטעסט איז מען גלאט מחויב צו דרוקן. ווארן וואס טון מיר אז יענער פארופט זיך אויפן פרעסע-גיזעץ און גיי זיך משפטן!

ארכיון אסופות

די מעשה איז גיוועזן אזוי:

מיר האבן באקומען אין איין טאג צוויי באריכטן פון א שטאט, ביידע גישריבן מיטן זעלבן נוסח. עפיס א דאנק זאגונג פאר א מנדב. דער חילוק פון איין בריוו ביזן צווייטן איז גיווען א זאלכער. אנשטאט וואס אויף דעם ערשטן איז גיווען אונטער-גישריבן אפיציעלע נעמען פון ארגאניזאציעס, איז אויפן צווייטן גיווען אונטער גישריבן א שילערן פון ב"י. מיר אומשולדיקע מענטשן, האבן גיל'ערנט פשט, אז ס-איז פאסיקער פאר א קארעס-פאנדענץ א פערזענלעכע אינטערשריפט און טאקע גידרוקט די זעלבע קארעספאנדענץ.

און דער עונש איז גיקומען.

אין א העלן פרימארגן ברענגט אונדז די פאסט צוריק די 10 עקז. ב"י און דערביי א „מתנה", א רעקאמענדירטן בריוול וואו מען פאר-דערט אפצודרוקן א „פראטעסט" קייגן די צענטראלע, וועלכע האט דערלאזט צו אזא „שענדלעכן סקאנדאל".

פארשטייט זיך, אז מיר האבן דעם פראטעסט נישט גידרוקט און ממש עפ"י נס האט מען זיך מיט אונדז דארט צוריק איבערבעטן...

אזוי, חשובע לייענער מוזן מיר זיך ראנגלען טאג אויף טאג מיט כל-ערליי „וויכטיקע" פרעטענציעס און איר ווילט נאך ס-זאל אונדז בלייבן צייט אויף ליטעראַרישע פלוידערייען, יא „מיר וואלטן גילאכט — האט איינער א מאל גיזאגט — נאר אז דער נאר וואלט נישט גיווען אונדזער"...

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 12 מתוך 20

דאָנאַ גראַציאַ מענדוזיאַ

(יידישע פרויען אין מיטלאַלטער)

פינצטער איז גיווען דער מיטלאַלטער. קיין שטראַל ליכט האָט זיך אין ערגיץ נישט גיוויזן. אבער אַמפינצטערסטן איז דעמלט גיווען פאַר די יידן אין גאַנץ אייראָפּאַ. אויף דער דאזיקער פינצטערער און ביטערער צייט איז גיזאָגט גיוואָרן, אַז דער יידישער גלות ביי די געצנדינער איז אַ גן-עדן, אין פאַרגלייך מיט די כסדרדיקע רדיפות און צרות, וואָס יידן האָבן גיהאַט אויסצושטיין אין די קריסטלעכע לענדער.

די אינקוויזיציע האָט צוגירויבט טויזנטער יידישע קרבנות, צענער טויזנטער יידן זענען אומגיקומין פון אויפגיהעצטן המון, און צווישן די דאָזיקע הייליקע קרבנות, איז אויך גיווען אַ גרויסע צאָל פרויען. פרויען-מאַרטירערנס, פרויען-קדושים, פרויען-העלדן, וואָס האָבן זייער לעבן אָוועקגיגעבן פאַר ג—ט און פאַר תורה.

איינע פון די דאָזיקע גרויסע יידישע פרויען, איז גיווען דאנאַ גראַציאַ מענדוזיאַ.

דאָנאַ גראַציאַ איז גיבוירן גיוואָרן אין יאָר 1510 אין פּאָרטוגאַל אין הויז פון אַ פאַמיליע מאַראַנין *) זי איז גיווען איינע פון די שענצטע פרויען אין פּאָרטוגאַל און פיל פּאָרטוגעזישע ריטערס און איידל-לייט האָבן גיבעטן איר האַנט. אַלס טרייע טאָכטער פון איר געיאָגט און גיפּלאָגט פאלק, האָט זי אין גיהיים אָפּגיהיטן אַלע גיזעצן פון דער תורה און בשום אופן זיך נישט גיהאָלט פאַרבינדן מיט אַ קריסט. דעם אמת האָט זי זיי נישט גיקענט זאָגן, וואָרים דאַן וואלט זיך נאָך די אינקוויזיציע דערוואוסט, אַז זי איז אַ גיהיימע יידן. האָט זי זיי גימוזט געבן פאַרשידינע תירוצים.

ענדלעך האָט זי זיך פאַרלאבט מיט אַ יינגן גיהיימין ייד פראַנציס מענדעזאַ, זיין פריערדיקער יידישער נאָמין איז גיווען נשיא און מיט אים חתונה גיהאַט. פראַנציס מענדעזאַ איז גיווען זייער רייך. ער האָט גיפירט זייער גרויסע מסחרים אויפן ים. און דאָס יינגע פּאָר-פאלק האָט גיטראַכט אַרויסצופאָרן פון פּאָרטוגאַל, וואו זיי לעבן אין שטענדיקער שרעק און מורא פאַר דער אינקוויזיציע. דעם יינגן מאַראַן איז אבער נישט באַשערט גיווען אויסצופירן זיין פּלאַן. ער איז גישטאָרבן אַ פּאָר יאָר נאָך דער חתונה.

דאָנאַ גראַציאַ איז גיוואָרן אַן-אלמנה, זי איז דעמלט גיווען קוים 25 יאָר אַלט. זי האָט זיך גינומין איר קליין טעכטערל רייצע און אָפּגיפאָרן קיין האלאַנד, אין דעם איינציקן לאַנד, וואו יידן איז נישט גיגאַנגין אַזוי שלעכט, און וואו די אינקוויזיציע האָט נישט גיהאַט קיין שליטה. זי האָט זיך באַזעצט אין אַנטווערפּן. און צוזאַמין מיט איר שוואָגער דיעמאַ מענדעזאַ האָט זי פּאָרטגיזעצט איר מאַנס גישעפטן. אָבער אויך אין האָלאַנד האָט די יינגע רייכע אלמנה גימוזט באַהאַלטן איר יידישקייט און דאָס האָט איר פאַרשאַפט זייער פיל צער. זי האָט דעריבער אין אַ קורצער צייט אַרום פאַרלאָזט האלאַנד און אָפּגיפאָרן קיין דייטשלאַנד, וואו זי האָט גימיינט, אַז זי וועט ענדלעך ווידער זיך באַזעצן בלייבנדיק פריי צום יידישן גלויבן. זי האָט אָבער דאָ איבערגילעבט אַ ביטערע אַנטוישונג, וואָרים אין דייטשלאַנד האָט דעמלט גיהערשט אַ גיזעץ, אַז דאָס פאַרמעגן פון גיהיימע יידן, ווערט קאָנפיסקירט פאַר דער קירך. אַזוי האָט די יינגע רייכע און שיינע דאָנאַ גראַציאַ איבערגילעבט איין אַנטוישונג נאָך דער צווייטער און גיוואַנדערט פון לאַנד צו לאַנד, זוכנדיק אַ אָרט, וואו זי זאָל זיך קענין פריי אויסלעבן אין די הייגטיקע טראַדיציעס פון דער יידישער אומה.

עס איז דאָנאַ גראַציאַ אָנגיקומין אין דעם גאָסט פריינטלעכן, טאָלעראַנטן און זוניקן ווענעציע. צו אירע ליידן איז אַבער אויך דאָ נישט גיקומין צו קיין סוף. דאָנאַ גראַציאַ האָט גיהאַט אַ שוועסטער מאַריאַ, וועלכע האָט גיהאַט אַ גרויסן טייל אין די מסחרים פון דער מאַראַנין-פאַמיליע מענדוזיאַ. מאַריאַ האָט פאַרלאַנגט פון איר שוועסטער דאָנאַ גראַציאַ, אַז זי זאָל איר אויסצאָלן איר טייל, ווייל זי וויל אָנהויבן צו פירן גישעפטן אויף אייגיגער האַנט. זי האָט אָבער דערצו נישט גיקענט מסכים זיין ביז איר שוואָגער דיעמא, וועט צוריקקומין פון זיינס אַ רייזע אין די ווייטע לענדער. מאַריאַ איז גיוואָרן אין כעס אויף דער שוועסטער און זי האָט זי פאַרמסרט פאַר דער מאַכט, אַז זי וויל אַנטלויפן קיין טערקיי צו איר אַנגיזעענים און פּאָליטיש-איינפלוסרייכן קוזין דון יוסף, וועלכער איז פאַקטיש גיווען דער פירשט פון די יידן.

דאנאַ גראַציאַ האָט יעצט ווידער גילעבט אין אַנגסט פאַר אַ קאָנפיסקאַציע פון איר פאַרמעגן. איר שרעק איז נאָך גרעסער גיוואָרן, דערוויסנדיק זיך אַז די ווענעציאַנישע מאַכט האָט זי אויפן אויג און וועט זי בשום אופן נישט אַרויסלאָזן קיין טערקיי.

און איר גרויס פאַרצווייפלונג האָט דאָנאַ גראַציאַ גישריבן אַ בריוו צו דון יוסף נשיא קיין טערקיי און אים גישילדערט איר שרעקלעכער לאַגע.

באַקומינדיק דעם בריוו, האָט זיך דון יוסף דערשלאָגן צו אַן אוידיענץ ביים טערקישן סולטאַן און אים גיבעטן צו ראַטעווין די איידילע יינגע פרוי פון דער גיפאַר. דער סולטאַן האָט באַלד אַרויסגישיקט אַ פאָדערונג צו דער ווענעציאַנישער מאַכט, אַז מען זאָל די פרוי דאָנאַ גראַציאַ אָן שום שטערונג אַרויסלאָזן קיין טערקיי, און מען זאָל איר לאָזן מיטנעמין איר גאַנץ פאַרמעגן. אין יענער צייט איז טערקיי גיווען איינע פון די שטאַרקסטע מלוכות אין דער וועלט, און מיט דעם וואָרט פון סולטאַן האָט מען גימוזט זיך רעכינין אפילו אין די קריסטלעכע לענדער.

דאנאַ גראַציאַ איז אָנגיקומין קיין קאָנסטאַנטינאָפּאל. דאָ האָט זי ענדלעך גיקענט פרייער אָפּעטימין און אַראָפּוואַרפן פון זיך די קריסטלעכע מאַסקע. איר פּאַלאַץ איז גיוואָרן דאָס איינזאַמלונגס-אָרט פאַר אַלע אַנטלאָפינע יידן פון שפּאַניע און ביי איר אין הויז זענין זיך צוזאַמינגיקומין די בעסטע מענער פון יידישן פאלק טראַכטן עצות, ווי אַזוי אָפּצוראַטעווין דעם יידישן שארית-הפליטה פון אונטערגאַנג.

דאנאַ גראַציאַ האָט גיגרינדיט אַ גאַנצע ריי שולן און ישיבות פאַר די קינדער פון די מאַראַנין, וואָס זענין אויף פאַרשידינע אופנים אַנטלאָפן פון זייער שטיפמאַמע שפּאַניע. זי האָט די יינגע מאַראַנין גישטיצט מיט געלט און אונטערגיגעבן מוט, אַז זיי זאָלן נישט ביי זיך זיין גיפאַלן, וואָרום דער ג—ט פון ישראל, וועט נישט לאָזן אונטערגיין זיין פאלק. דאנאַ גראַציאַ-ס נאַמין איז גיווען באַקאַנט אין גאַנץ טערקיי. די גיוועזינע אנוסים פון שפּאַניען האָבן זי ממש פאַרגעטערט. פּיטנים פון יענער צייט האָבן איר גיווידמיט פאַרשידינע שירים. אין דידאָזיקע שירים ווערט זי אָנגירופן מיטן נאָמין „די טרייסט פון ישראל אין זיין צער" און פיל האָבן זי באַצייכנט אַלס „דאָס האַרץ פון ייזישן פאלק".

די גרעסטע רבנים פון יענער צייט האָבן זי אָנגירופן „די רום פון ישראל" און מען האָט זי גיהאַלטן אַלס דעם גוטן בעטנדן מלאך, וואָס קומט שטענדיק צו דער פאַסיקסטער צייט. אויף איר חשבון האָט זי גילאָזט איבערזעצן די תורה אויף שפּאַניש, אַז דער צווייטער, דער מאַראַן, וואָס האָט צוליב די ביטערע און פינצטערע אומשטענדן נישט גיקענט קיין לשון-הקודש, זאָל נישט פאַרפרעמדט ווערן פון דער תורה.

איר פּאָליטישן איינפלוס אין טערקיי האָט זי אויסגינוצט צו ראַ-

*) מאראנין-אנוסים, יידן וואָס האָבן צוליב מורא פאַר דער אינקוויזיציע אָנגינומין דעם קריסטלעכן גלויבן און אין גיהיים אָפּגיהיטן דעם יידישן דת.

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 13 מתוך 20

צווייט קיפּיטל.

דאָס שטילע הויז

בּלשט וייט פון דער רעזידענץ, דאָרט, ווי די צוויי ריזיקע בּערג־קייטן פאַרפלעכטן זיך איינער אין אַנדערן און נאָר דער שניידנדער און רווישיקער באַרג־שטראָם טיילט זיי אָפּ שאַרף איינים פון צווייטן און בילדיט אין די שפּוּעים פון די בּערג אַ ברייטן פליסנדן טייך, וואָס לאָזט זיך אַראָפּ מיט רעש און גיפּילדער אַלץ נידריקער און נידריקער צום רײנים טאָל, גי־פונט זיך אַ קליין שטעטעלע מיט אַן־אַרבּיטזאַמער באַפעלקערונג.

דאָס איז אַ קליין אַלט שטעטל גיבּויט אינים פאַרצייטישן סטיל, דער גרעסטער בּנין פונים שטעטל איז בּיז מיט אַ פּאָר יאָר צוריק גיווען דאָס אַלט־פרענקישע ראָטהויז, וואָס שטייט אין מיטן מאַרק. מיט פינף יאָר צוריק איז אבער דאָרט אויפגיבּויט גיוואָרן אַ נייע גיבּײדע, וואָס איז פיל שענער און גרעסער פונים ראָטהויז, און צוגינומען בּיי אים די בּכורה. וואָס אַן־אמת, איז דער דאָזיקער בּנין גישטאַנין אַ בּיסל ווייטלעך, אַרויס גירוקט פון שטעטל, אבער דאָך נישט אַזוי ווייט, אַז מען זאָל עס נישט רעכינען פאַר אַ בּנין, וואָס מער צו דער שטאָט. דידאָזיקע גיבּײדע האָט אויפגיבּויט אַ יידישער קאַפּיטאַליסט און דאָרט איינגיאָרדנט אַ לערן־אַנשטאַלט פאַר יידישע קינדער. דער קאַפּיטאַליסט איז גיווען אַ קינדערלאָ־זער. ג—ט האָט אים נישט גיבּענשט מיט קיין קינדער, און אלס מאָנומענט נאָך זיך האָט ער אויפגיבּויט דאָס דאָזיקע הויז און בּאַשטימט אַ גרויסן פאָנד, וואָס זאָל דעקן די אַלע אויסגאַבּן פונים אַנשטאַלט. דער גייסטרייכער קאַפּיטאַליסט האָט נישט אויפגיבּויט דעם אַנשטאַלט מיטן צוועק, אַז ער זאָל אים דינין אַלס קרבּן־חטאת פאַר די זינד פון זיין ערגייץ, ניין, דאָ האָט נאָר גישפּילט די ראָל, דאָס גיפיל פון גוטסקייט און ליבּע צו מענטשן. דער הויפּט־זין פון „קדיש" וואָס מען זאָגט איבּער אַ נאָנטן פאַרשטאַרבּי־נים איז די אַנערקענונג פון דער געטלעכער גירעכטיקייט און ליבּע און טראָץ דעם גרויסן שמערץ, וואָס מיר האָבּן איבּער דעם טויט פון אַ נאָנטן פּערזאָן, וואָס איז אונדז גיווען אַזוי ליבּ און טייער, טון מיר אַנערקענין, אַז ג—טס משפּט איז גירעכט און עס איז נישטאָ אין אים קיין טעות.

אַלס הערלעכער ווייטגרייכנדער קדיש זאָל דינין די ערציאונגס־אַנשטאַלט פאַר דעם מענטש, וואָס האָט אַליין נישט זיין אייגינע קינדער צו ערציען, ווייל ג—ט האָט אים פריצייטיק צוגינומין זיינע קינדער אין הימל אריין, מיט צערטלעכער פאָטער־ליבּע האָט דער בּרייטווילוקער קאַפּיטאַליסט זיך גיזאָרגט וועגן די קינדער, וואָס האָבּן בּאַזוכט די אַנשטאַלט און קינדער איז דאָרט קיין עין־הרע גיווען זייער פיל. וואָרום די מאָדערנע איינריכטונג פון דעם אַנשטאַלט און די גוטע לערן־קרעפטן, וואָס האָבּן זיך דאָרט גי־פונין האָבּן צוגיצויגן שילער פון נאָנט און ווייט.

אַ גאַנצן טאָג פון פרי בּיז פאַרנאַכט איז דאָרט צוגיגאַנגין אַ רי־רעוודיק לעבּן, וואָס איז דען פאַרבּן־שפּיל און די לאַשטשנדע זונין־שטראַלן און וואָס איז דען די שמעקידיקע בּלום זומער אויפן פעלד, אַ קייגן דער יינגער צאַרטער בּלום פון דער יוגנט־לעכער אַנטוויקלונג, ווען די פאַרבּנרייכע זאָרגלאָזיקייט פונים לעבּן רינגלט אַרום די יוגנט?! און ווי רווישט און לעבּט זיך אין לעבּידיקע צווייגן פון אַ גיזונטן בּוים!

אַלס געגנזאַץ צו דעמדאָזיקן פריילעכן און מונטערן הויז, איז גיווען דאָס שכנות־דיקע הייזל, וואָס האָט מיט רעכט גיטראָגן דעם נאָמין: דאָס שטילע הויז. קיינמאָל האָט זיך פון דאָרט נישט גיהערט קיין הויך וואָרט, אָדער אַ גילעכטער. אַלץ איז דאָרט גיגאַנגין מיטן טיק־טאַק פון אַ גוט אָנגישטעלטן זייגער. נאָר ווען עס קומט אָוונט־צייט, און עס ווערט איגדרויסן שטילער און שטי־לער, דער הימל ווערט בּאַצירט מיט גלאַנציקע שימערירנדיקע שטערנדלעך און דער מענטש גייט אַהיים זיך אָפּרוען פון דער שווערער אַרבּיט און מאַכן אַ דין־וחשבּון פון די מעשים, וואָס ער איז בּאַגאַנגין אין משך פון טאָג, הערן זיך פון יענים הויז שטי־לע הערלעכע קלאַוויר־קלאַנגין. אַ קינצלער־האַנט קלאַפּט דעמלט אויף די קלאַווישן פּרעכטיקע טענער פון יידישע ניגונים, אָדער הערלעכע מעלאָדיעס, וואָס עס האָט גישאַפן די אייגינע פאַנטאַזיע פונים קינצלער. האַרמאָניע האָט אין דעמדאָזיקן הויז גיהערשט בּייטאָג און האַרמאָנישע קלאַנגן הערן זיך דאָרט אין אָוונט.

דאָס גאַנצע יידישע לעבּן, דאָס יידישע הויז און די יידישע [illegible] דורך אַ שטרענגער האַרמאָניע. און יעדער גיניטער בּאַאָבּאַכטער קאָן עס זייער לייכט בּאַמערקן. און אַ מוס־טער פון דער דאָזיקער יידישער האַרמאָניע איז גיווען „דאָס שטילע הויז", פונוואַניט עס האָבּן זיך יעדן אָוונט גיהערט די פּרעכטיקע האַרמאָנישע קלאַנגן פון דער מוזיק.

שוין פונדערווייטנס האָט מען בּאַמערקט אויף דער טיר די מזוזה, דעם סימן, אַז דאָ וואוינט אַ ייד. אַריינקומינדיק אין הויז האָט זיין אויג גימוזט קודם־כל פאַלן אויף דער שיינער בּיכער־שאַנק וואָס איז גיווען איבּערפולט מיט די בּעסטע ווערק פון דער וועלט־ליטעראַטור אין פאַרשידינע שפּראַכן און אויסער דעם שיין איינגיבּינדינע ספרים פון אַ רעליגיעזן אינהאַלט, ווי אויך יידישע פילאָזאָפיע און מאראַל. פרוי זאָפיאַ טריעסט. זי איז דאס גיווען די בּאַזיצערן און איינוואוינערן פון דעמדאָזיקן הויז, זי האָט גי־הערט צו יענע יידישע פרויען, וועלכע זענין גיווען זייער שטאַרק בּאַהאַוונט אין דער יידישער וויסנשאַפט און איז גיווען גאַנץ שטאַרק בּאַקאַנט אין די טיפינישן פון יידישן מוסר און מאראַל און אויף די יסודות פון דער דאָזיקער מאראַל, וואָס שטאַמט אַרויס פון דער תורה הקדושה, האָט זי גישטיצט אירע אַלע האַנדלונגין אין לעבּן.

אויף דער מזרח־וואַנט פון איר סאַלאָן האָט גיהאַנגין אַ קינצלעריש

טיווין טויזנטער מאַראַנין פון דער אינקוויזיציע און זיי גיגעבּן די מעגלעכקייט אַרויסצופאָרן פון שפּאַניע קיין טערקיי און די ערשטע צייטן זיי גישטיצט מיט אַלעם, וואָס איז נאָר מעגלעך גיווען.

איינע פון אירע וואונדערלעכסטע און העלדישסטע טאַטן, וועלכע וועלן שטענדיק בּלייבּן אין דער מאַרטירער־גישיכטע פון יידישן פאָלק, איז גיווען איר אינטערווענץ אין רוים.

דער פּויפּסט פּיוס דער פערדער איז גיווען אַ גרויסער שונא־ישראל און ער האָט אָנגיטון די יידן פון רוים זייער גרויסע צרות. ווען דאָנאַ גראַציאַ האָט זיך דערפון דערוויסט, האָט זי גיבּעטן אַן־אוידיענץ בּיים סולטאַן און מיט אַ גיוויין אים גישיל־דערט די פאַרצווייפלטע לאַגע פון די יידן אין רוים, און אים גיבּעטן, אַז ער זאָל זיי נעמין אונטער זיין שוץ. דער סולטאַן האָט תיכף אַוועקגישיקט אַ נאָטע צום פּויפּסט, אַז פון היינט אָן זענין אַלע יידן פון רוים אונטער זיין שוץ און ווער עס וועט זיי טון שלעכטס, וועט האָבּן צו טון מיט דער מעכטיקער טער־קישער מלוכה. דער פּויפּסט האָט זיך דערפון שטאַרק דער־שראָקן און אויפגיהערט צו פּייניקן די יידן.

אָט אַזוי איז די איידילע און פרומע דאָנאַ גראַציאַ ערשינין אַלס טרייסט־בּרענגערין פאַרן יידישן פאָלק אין די שווערסטע מאָמענטן פון זיין לעבּן. און ווען זי איז גישטאָרבּן האָבּן איר די גרעסטע רבּנים פון קאָנסטאַנטינאָפּאָל גימאַכט הספדים און די פּיטנים האָבּן אויסגיזונגין אַ קלאָג־ליד, אַז עס איז גישטאָרבּן „די מאַמע פון ישראל". זי איז גישטאָרבּן אין יאָר 1569 אין עלטער פון 59 יאָר.

הארכיון היהודי
בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 14 מתוך 20

או סגיאַרביטער „מזרח" דאָס איז גיווען אַ מייסטער שטיק פון האַפט און שטיקעריי. דאָס בילד איז נישט גיהאַנגין איבערן בעט נאָר דערנעבן. ביי דער וואַנט איז גישטאַנין אַ גרויסער פיר־עקי־קער טיש, אויף וועלכן זי האָט אויסגיפירט פאַרשידינע האַנט־אַרביטן. זי האט דערמיט מקיים גיווען דאָס וואָס די חכמים ז"ל האָבן גיזאָגט, אַז „דארט וואו זיי לערינין און באַלערן — דאָרטן דאַווינין זיי", דאָס ארט פון זייער הייליקער באַרופס־אַרביט האט פאַר די חכמים ז"ל אויך גידינט אַלס דאָס פאַסיקסטע ארט ג—ט צו בעטן און אַזוי ווי דער באַרוף פון דער פרוי איז דאָס הויז, וועלכעס דינט איר אַלס הייליקטום, וואו זי איז גיגליכן צו אַ כהן, וואָס פירט אַ פרום און אָפּפערווייליק לעבן פאַר ג—ט, אַזוי ווערט דאָס הויז פאַר דער פרוי דער מקום־קדוש, דאָס הייליקסטע ארט ג—ט צו בעטן און תפילה צו טון. די פרוי זאַפּיאַ טריעסט האָט גידאַוונט דארט, וואו זי האט אויסגיפירט אירע אַרביטן, אַי־גים וואַרשטאַט פון איר הויז־באַרוף, נעבן דעם טיש, וואו זי האָט גיפירט אירע גישעפטס־ביכער, דאַרט, וואו זי האָט גישריבן אירע גישעפטלעכע און פּריוואַטע קארעספּאנדענץ און פון צייט צו צייט אויך דארט גינאָסן פון גייסטיקער ערהאָלונג.

זי איז שוין 10 יאָר גיווען אַ אַלמנה און אָנגיוויזן אויף זיך זעלבסט. דער מאַן האָט איר איבערגילאָזן אַ שיין גישעפט. זי האט זיך אבער דערמיט פאַרנומין נאר אויף אַזוי פיל, אַז עס זאָל איר קלעקן אויף חיונה. די אַנדערע צייט האָט זי אָוועקגי־שאַנקין אירע ליבלינגס־אַרביטן. צו דעם האט גישט גיהערט בלויז דאָס לייינין פון אַלטע קלאַסישע און נייע ווערק וועגן יידן און יידנטום, וואָס ברענגין אריין אַ פרומין הויך אין דער יידישער שטוב, און ווייזן אָן אויף די אייביקע אמתן פון דער יידישער אמונה. מיט אירע טיפע קענטענישן אין יידישן וויסן האָט זי זיך אויך גיטיילט מיט די פיל פרויען און מיידלעך, וואָס זענין גערן צו איר אַרייַנגיקומין אין שטוב זיך באַרייכערן מיט צניעות. זי האָט אויך גיהאַט אַ טיפע פאַרשטענדעניש פאַר קונסט און פּאעזיע, הכלל, אַ פילזייטיקער גייסט מיט אַן־אונגיהויערער אַלזייטיקער אַנטוויקלונג, דאָס איז גיווען איינע פון יענע פרויען, וואָס דינין אַלס מוסטער פון פרויען־גוטסקייט, צוזאַמין מיט גייסט־רייכקייט און טיפן פאַרנונפט און פאַרשטאַנד פאַר אַלע עניגים פון דער וועלט און דערביי, אַ פרום יידישע פרוי, וואָס קען די אייביקע אמתן פון איר אמונה. דאָ האט זיך גידאַרפט דערציען רבקהלע — די טאָכטער פונים „רייכן בנימין"

(דאָס דריטע קיפיטל זע נומער 64)

ווייסטו נאָך פון אַ יידיש הויז, וואו עס גיפונט זיך נישט די בראשור

„דער פאַרשוואונדינער גן־עדן"

באַמי־ זשע דיך אַז ס־זאָל דארט באַלד אַריינקומין!

פרייז 50 גר.
10 עקז. נאָר 5 זל.

צו באַקומין
אָרלעאַן וואַרשע, פּ. ק. אָ. 123.80

הארכיון היהודי

בּרִיךְ שְׁמֵיה

די תפילה, וואָס מען זאָגט
ביים ארויסנעמין דאָס
ספר־תורה אין שול.

גילויבט זאל זיין דיין נאָמין, האַר פון דער וועלט,
דיין קרוין און דיין מלכות
דיין ווילן זאל זיין מיט דיין יידיש פאלק אויף אייביק.

באַפרייאונג דורך דיין רעכטער האַנט,
זאלסטו ווייזן צו דיין פאָלק,
אין דיין בית־המקדש;
לאָז אונדז צופליסן פון דיין לויטער ליכט,
און נעם אָן מיט רחמים אונדזערע תפילות.

זאל זיין דיין ווילן, אונדז צו געבן,
אַ לאַנג און גליקלעך לעבן.
זאלסט מיך גידענקן צווישן אַלע צדיקים
זיך מרחם זיין איבער מיר,
מיך, אַלע מיינע נאָנטע, און אַלע וואָס צו דיין פאלק ישראל
זאלסטו דו באַהיטן.

דו שפּייזסט און ביזט מפרנס אַלע,
דו הערשסט איבער אַלע,
דו רעגירסט איבער אַלע מלכים,
און דאָס מלכות איז דיין.

איך, דער דינער פונים אייבערשטן גילויבט זאל ער זיין,
בוק מיך פאַר אים און פאַר זיין לויטערער תורה
אין יעדער צייט.

איך פאַרלאָז מיך נישט אויף קיין מענטשן,
איך שטיץ מיך נישט אויף קיין מלאכים,
נייערט אויף דעם אייבערשטן פון הימל,
אויף דעם אמת־ן באַשעפער,
וואס זיין תורה איז אמת,
וואס זיינע נביאים זענין אמת
און ווייזט מיר זיין חסד און וואָרהאַפטיקייט,
צו אים אַליין האָף איך,
און זיין הייליקן נאָמין לויב איך.

זאל זיין דער ווילן פאַר דיר,
צו עפינין מיין האַרץ פאַר דער תורה,
און צו דערפילן די באַגערן פון מיין האַרץ
און פון אַלע יידישע הערצער,
צום גוטן, צום לעבן און צום שלום.

יידיש:

אליעזר שינדלער.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי עמוד 15 מתוך 20

אין דער בייער היים

זכרונות פון פרוי גליקל האמלן

(גישריבן גיוואָרן מיט 300 יאָר צוריק אין עברי-טייטש)

נאָך דער חתונה זענען מיינע עלטערן אַ היים גיפאָרן און איך. אַ מיידעלע פון אַ יאָר פערצן, בין איבערגיבליבן אין אַ פרעמד לאַנד און צווישן פרעמדע מענטשן. אבער דאָס איז מיר נישט שווער גיוועןֹ, ווייל איך האב גיהאַט אַ גיוואַלטיקן נחת-רוח פון דער באַציאונג פון שווער און שוויגער, וואָס זענין געווען וואוילע און גוטע מענטשן. אַ זייער שיינע באַציאונג, מער ווי כ'בין נאָך ווערט גיוועןֹ. עס איז מיר אוממעגלעך צו שילדערן די פרומקייט און דאָס צדקות פון מיין שווער און שוויגער ז"ל און וואָס פאַר אַ וואוילער מענטש עס איז געווען מיין שווער, ממש אַ מלאך פון הימל.

אַלע ווייסן, וואָס האמל איז אַ קייגן האַמבורג און איך בין נאָך דעמלט גיוועןֹ אַ יינג קינד צעפיעשטשעט פון דער היים און איצט בין איך גיקומין פון אַזאַ גרויסער שטאָט, ווי האַמבורג אין אַזאַ קליין שטעטעלע אַריין, וואו עס האָבן נאָר גיוואוינט צוויי יידישע בעלי בתים. אָבער דאָס אַלץ האָט מיך נישט גיאַרט, ווייל איך האָב גיהאַט אַזאַ שטאַרקן נחת רוח פון מיין שווער ז"ל, ווען ער האָט זיך דריי ביינאַכט אָוועקגיזעצט אין זיין צימער, וואָס איז גיוועןֹ דערנעבן פון מיין שלאָף-צימער און אָנגיהויבן לערנען גמרא מיט אַ ניגון. איך האָב דעמלט פאַרגעסן גאַנץ האַמבורג, וואָס פאַר אַ הייליקער מענטש ער איז גיוועןֹ! זיין זכות זאָל אונדז שטענדיק באַשטיין און ער זאָל ליפן בעטן פאַר השם יתברך, אַז ער זאָל אונדז אויסלייזן פון אַלע צרות און מען זאָל נישט האָבן קיין חרפות ובושות און נישט קומען צו קיין עבירות.

שיין איז גיוועןֹ צו זעען וואָס פאַר אַ גוטע און וואוילע קינדער ער האָט גיהאַט.

זיין עלטסטער זון משה, איז גיוועןֹ זייער אַ גוטער בחור און אַלס חתן איז ער גיפאָרן אויף זיין חתונה מיט אַזאַ חשובן מענטש ר' משה=ן און מיט זיין משרת, וואָס האָט גיהייסן דער „פּצרוואָנדעטער" יעקב און ער האָט מיט זיך מיט גיפירט דעם, נדן, ה"נטער ברעמענפארד זענין זיי באַפאַלן גזלנים און זיי האָבן זיי צוגענומען אַלץ וואָס זיי האָבן גיהאַט און זיי אַלע דריי זייער שווער פאַרוואונדיט. מ'האָט זיי גיבראַכט אַריין צו דאָקטוירים און צו אָפּשפּרעכערס. זיי האָבן גיזאָגט, אַז ר' משה און דער חתן וועלן לעבן, נאָר דער משרת יעקב גיפונט זיך אין אַ גרויסער סכנה. אָבער אין צוויי טעג אַרום זענין גישטאָרבן דער חתן און ר' משה און דער משרת יעקב איז גיבליבן לעבן, דערום האָט מען אים גירופן דער „פאַרוואונדעטיר יעקב". דער צער און טרויער פון די יידן איז גיוועןֹ זייער גרויס, און כאָטש מ'האָט זיי לאַנג גיזוכט די רויבער, האָט מען זיי אַלץ נישט גיפונין, זאָל ג-ט נעמין נקמה אין פאַרגאָסינים בלוט.

מיין שווערס צווייטן זון (אברהם האמילן) האָב איך גיקענט. ער איז גיוועןֹ פול מיט תורה, ווי אַ מילגרוים. בחורווייז האָט אים מיין שווער אָוועקגישיקט קיין פוילן אין אַ ישיבה אַריין. דאָרט האָט ער באַקומין אַ זער גרויסן נאָמין אַלס למדן. אין פוילן האָט זיך מיט אים מתחתן גיוועןֹ זייער אַ גיאַכטיטער מענטש ר' חיים בועז. נאָך דער חתונה איז ער ווייטער גיזעסן און גילערנט מיט התמדה און ער איז גיוועןֹ שטאַרק גיאַכטיט אין פוילן. אבער די דאָרטיקע קהלה האָט זיך גיפונין אין אַ גרויסע צרה צוליב דער מלחמה מיט כאַמילן (ת"ח) איז ער מיט זיין פרוי און טאָכטער צוריקגיקומין צום שווער נאַקיט און בלויז.

דידאזיקע טאָכטער איז גיבוירן גיוואָרן ממש מיט אַ נס. זיבעצן יאָר נאָך דער חתונה איז נאָך זיין פרוי גיוועןֹ אַן-עקרה. זיין שוויגער איז דעמלט שווער קראַנק גיוואָרן און גיהאַלטן ביים שטאַרבן, האָט זי צוגירופן איר טאָכטער, מיין שוואָגערס ווייב, אַז זי זאָל קומין צו איר און זי האָט איר אַזוי גיזאָגט: ליבע טאָכטער! איך בין אין ג-טס האַנט און וועל באַלד שטאַרבן. אויב כ'האָב נאָר אַ שטיקל זכות ביי אים, וועל איך ליפן און בעטן ביי אים, אַז ער באַגדאַן כמעלניצקי זאָל דיר געבן קינדער. דערנאָך איז דידאזיקע גיאַכטיטע און פרומע פרוי און איר טאָכטער מיין שוואָגערס ווייב צילקע שוואַנגער גיוואָרן און האָט נאָך אין אייגינים יאָר גיבוירן אַ טאָכטער און מען האָט איר אַ נאָמין גיגעבן נאָך דער באָבע שרה. אין זיבן יאָר אַרום האָט זי גיבוירן אַ זון און מען האָט אים אַ נאָמין גיגעבן שמואל. כ'האָב זייער פיל צו דערציילן וועגן דעמדאזיקן שוואָגער, מיין שווער האָט אים אָוועקגישיקט קיין האַנאָווער און דאָרט איז אים גאַנץ גוט גיגאַנגין, מענטשן האָבן אים אבער אָפּגינאַרט און אים צוריקגיבראַכט קיין האמעל. זיי האָבן אים צוגיזאָגט גילדינע בערג, זיי וועלן מיט אים שותפות מאַכן, אבער זיי האָבן נישט גיהאַלטן קיין וואָרט. און ער מיט זיינע קינדער זענין זייער שלעכט אויסגיגאַנגין בעונותינו הרבים, זאָל ג-ט מוחל זיין דידאזיקע מענטשן!

(ווייטער — זע נומער 64)

חברות!

דר. נתן בירנבוים רופט אָן דאָס בית-יעקב-זשורנאַל „אַ וויכטיק כלי-זיין אין דער מלחמה אַקייגן אפיקורסות און הפקרות".

פאַרוואָס לאָזט איר אַ דורך אַ זויפיל יידישע הייזער און איר פירט נישט אַריין דאָרט דאָס בית-יעקב-זשורנאַל?

פריינט!

איר זעט ווי מיר באַמיען זיך, אַז דער זשורנאַל זאָל זיין וואָס שענער און באַלערנדער — מיט וואָס העלפט איר אונדז?

גידענקט!

טאָג און נאַכט, אַרביטן מיר אומערמידלעך פאַר דער דאזיקער זאַך און זאָלן מיר חלילה צוליב אייער עצלות, מוזן גיין צוריק...

קומט צו הילף, אייער אָרגאַן, דעם בית-יעקב-זשורנאַל!

גיט נדיבות-דיק פאַרן איינמאַליקן פאַנד פון דער בית-יעקב-ליטעראַטור!

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דורך אונדזער מיקראסקאפ

* אין ווין זענען גיוועזן אנטיסעמיטישע דעמאָניסטראַציעס אין שייכות מיטן אויפפירן דעם רעמארק-פילם — מיינט איר אז רעמארק איז א ייד? חלילה! גאָר א פנים, אז יעדער וואָס זאָגט א וואָרט קיגן בלוט-פארגיסונג און מלחמות, איז עס מסתמא א יידישע אינטריגע; הלמאי האָט דער יידישער נביא ישעי׳ נאָך מיט טויזנטער יאָרן צוריק גיפרעדיקט וועגן צוברעכן שווערדן און פארניכטן יעדעס מלחמה גיצייג... די מענטשן פון צוואנציקסטן יאָר-הונדערט זענען דאָך מלא ציוויליזאציע בידוע, קאָנען זיי גישט פארטראָגן. דאָס פאָלק וואָס האָט בירושה, אזעלכע „משוגהדיקע״ פאציפיסטישע חלומות...

* אין אמעריקאנער גיריכט, האָט א יידישער ריכטער גימאכט א הפסקה אינמיטן א פראָצעס אויף צו דאווינען מנחה-מעריב — כ׳לעבן, כדאי צו חיכן ווי אזוי די ברייטע מאסן פון דער יידישער אינטעליגענץ האָבן אויפגינומען די ידיעה. מען שעמט זיך אפילו מיט. דער יידישער נאָז, מכלשכן מיט א יידישן נאָמען און דאָ קומט א ריכטער און טוט אָפּ אזא מעשה אין סאַמע הארץ פון גרעסטן קולטור-צענטער אין דער וועלט — נישט אנדערש ווי ס׳איז משיחס צייטן!

* די יידיש-קאָמוניסטישע פילאָלאָגן אין סאָוויעטרוסלאנד גייען אָפּשאפן דעם יידישן אלף-בית און איינפירן די לאטיינישע שריפט — הלוואי זאָל דאָס גישען! וועט מען כאָטש וויסן וואָס ס׳איז יידיש און וואָס ס׳איז נישט-יידיש. מיר וואונטשן זיך נאָך מער, זאָלן בכלל אלע אנטי-רעליגיעזע שריפטן גידרוקט ווערן מיט לאטיינישע אותיות צו וואָס ארייננפירן דעם יידישן מאסן-מענטש אין א טעות, ער זאָל מיינען ס׳איז יידיש און ס׳זאָל גאָר זיין דער היפוך, דאָ איז כדאי צוצוגעבן די דיעה פון דר. שלמה בירנבוים ער האָלט, אז שוין צוליב דעם מוזן אָרטאָדאָקסישע יידן שרייבן מיט א באַזונדערע אָרטאָגראפיע, כדי מען זאָל בולט דערקענען דעם חילוק צווישן רעליגיעזע און נישט רעליגיעזע שריפטן. אמת, ביי אונדז טענהט מען נאָך, אז כל-זמן אנדערע צייטונגען שרייבן אנדערש „קאָנען״ מיר דאָס נישט איינפירן, און דערביי פארגעסט מען, אז אנדערע צייטונגען האָבן דאָך טאַקע א פארקערטע כוונה ווי מיר, און זיי וועלן שוין קיינמאָל דעם אָרטאָדאָקסישן אויסלייג נישט איבערנעמען, פשוט דערפאר, ווייל זיי זענען דאָך אנטי-אָרטאָדאָקסיש...

* די אמעריקאנער רעליגיעזע יוגנט-אָרגאניזאציע „יונג איזראעל״ וואָס באַשטייט פון רוב אקאַדעמיקער, גיבוירינע אין אמעריקא או, וועלכע רעדן פון קינדוויייז אָן ענגליש האָבן דורכגיפירט א פראָפּאגאנדע וואָך פאר יידיש און אפילו ארויסגיגעבן ספעציעל א זאמל-בוך „פאר יידיש״ — א פארקערטע וועלט! ביי אונדז וואו טאטע-מאמע, אלע גדולי הדור און די גרעסטע חסידישע פירער רעדן רק יידיש און אין דער גאנצער סביבה שאלט נאָך גישמאַק דאָס יידישע לשון, טוט זיך מיין די יוגנט פארפוילישן און א סך טראַכטן גאָר וועגן פון פעולות אז דאָס יידישקייט זאָל אויף פויליש איבערגישריבן ווער, הגם די גאנצע איבערזעצונג פון תורה אויף פויליש, קלעבט זיך ווי א אַרבעס צו דער וואנט, נו, אין דער זעלבער צייט קומט גאָר צו אונדז מעבר לים א רעליגיעזע יוגנט אָרגאניזאציע, וואָס אין זייער בלוט און פלייש איז איינגיגעסן דאָס ענגלישע לשון, און זיי זאָגן בפירוש, אז צוליב רעליגיעזע טעמים מוז די יוגנט רעדן שרייבן און לייענען יידיש און אזוי ארום זיין פארבינדן מיט די ברייטע יידישע רעליגיעזע מאסן אין דער וועלט.

וועלן מיר דערפון עפּעס אראָפּלערנען?!

* די „אגודת הרבנים״ אין פוילן, האָט אנגינומען א באשלוס, אז ס׳זאָלן גישאַפן ווערן חברות צו קעמפן קיגן לוקסוס — ענדלעך הייבט אָן דער ענין לוקסוס צו פאראינטערעסירן אויך די פירער פון אונדזער פאָלק. מיר מיינען, אז די חברות, זענען שוין דאָ. דער עיקר קאָנען דאָ אויסטון רעליגיעזע חברות — נישט רעליגיעזע דערינען זיך דאָך ווייניק מיט התלטות פון רבנים — און די שטארקסטע פעולה קאָנען דאָ טון נאָר די פרויען-אָרגאניזאציעס און במילא, אזוי ווי קיין אנדערע רעליגיעזע פרויען-אָרגאניזאציע ווי „בנות אגודת ישראל״ איז נישטאָ, ווערן זיי איצטער נאָך מיין מחויב דעם קאמף קיגן לוקסוס צו פירן, וואָס די התחלה דערצו איז שוין גימאכט גיוואָרן. א חידוש גאָר, וואָס די „אגודת הרבנים״ האָט נישט בפירוש גיזאָגט איר מיינונג וועגן דעם איינציקן ביכל, וואָס איז פאראַן אויף דעם גיביט „דער פארש׳ואונדינער גן עדן״ יענץ דאָס דאזיקע ביכל זאָל נישט אויסמיידן קיין איין יידיש הויז איז די מלחמה שוין א האלב-גיווינינע.

* פראָפ. אלבערט איינשטיין האָט גיזאָגט: דאָס לייענען צו פיל בעלעטריסטיק, בפרט די לייכטע סענסאציע-ראָמאנען שוואכן אָפּ דעם דענקערישן חוש און ס׳איז אויך א סבה אויסצונאָגן די ענערגיע פונים יינגען מענטש — אמת׳ע ווערטער! פארשטייט זיך, אז ווען דאָס זאָגט נישט איינשטיין, נאָר א פּשוטער בשר ודם, וואָלט קיינער דערויף אפילו נישט אויסגינוצט קיין טראָפּ טינט, נאָר אז איינשטיין האָט דאָס גיזאָגט, האָבן די צייטונגען מפני כבודו, דאָס מודיע גיוועזן. וועגן דער פעולה פון זיינע ווערטער איז א גרויסער ספק, *אונדזער ייגנט אָבער דארף דערויף זיך פארטראכטן, כאָטש איינשטיין האָט דערביי נישט אין זינען גיהאט קיין רעליגיעזן מאָמענט.

* אין דער אוניווערזיטעט אין באָמביי (אינדיע) איז אנגינומען גיוואָרן א החלטה, דאָס די עקזאַמענס זאָלן נישט זיין אין שבת. די יידישע סטודענטין זאָלן נישט דארפן מחלל שבת זיין. די דזשענטעלמענישע ענגלענדער, די „ליבהאָבער״ פונים ביבל-פאָלק פירן איין אין הייליקן לאנד, צוואנגס זונטיק-רו, און דער אינדיער רעכנט זיך מיט א פאָר יידישע סטודענטן און וויל זיי נישט שטערן דעם שבת. כדאי נאָך צוצוגעבן, דאָס אין דער צייט ווען אייראָפּעאישע סטודענטן, מאכן אנטיסעמיטישע אָרגאניזאציעס, קומט מען גאָר פון מזרח. פון אזיע לערנען אייראָפּע ווי אזוי מען דארף זיך באגיין מיט פיעטעט פארן שבת.

* אין לעמבעריק איז גיוואָרן א גרויסער צוזאַמענפאָר פון דער אגודה — פארשטייט זיך א קאָנפערענץ מיט אלע פיטשעווקעס. עס איז האָמיקהי נישט דאָס ערשטע מאָל אזא קאָנפערענץ אין מזרחגאליציע. א חידה סתימה מיט אונדזער גאליציאנער עולם, טאלענטירטע פירער, באמת אויסגיצייכנטע כחות און דאָך דאָס איינ רירט זיך נישט. עס איז ווי אונדזערע חכמים זאָגן: „הרי שלחן, הרי בשר, והרי סכין ואין לנו מה לאכל״... נאָר לאָמיר האָפן, אז מהיום והלאה וועט שוין בעסער ווערן.

העלפט מיט אין יעדן אָרט

זאמלין אונטערשריפטן

צום פראָטעסט קיגן

קאלענדער-רעפאָרם!

גרייט אייך צו אונדזער פיניף יעריקן יובילעאום

כ״ו-כ״ז אדר ה. י. ווערט פיניף יאָר זינט עס-איז גיוועזן די ערשטע גרינדונגס-קאָנפערענץ פון „בנות אגודת ישראל״ און ס-איז גיקומען דער ערשטער רוף, אַז די יידישע טעכטער זאָלן זיך אָרגאַניזירן אונטער דער בנות-פאָן, אינים חלל פון דער יידישער וועלט האָט זיך ס׳ערשטע מאָל דעמלט דערהערט אַ עפענטלעכער קול-קורא. צונויפצוזאַמלין די גיטריי-גיבליבינע בנות-ישראל אין איין געשלאָסינער מחנה.

פון דעמלט ביז היינט, האָט די בנות-באַוועגונג צו פאַרצייכינין אַ סך שיינע דערגרייכונגין, דער סך הכל איז אַ גראַנדיעזער און אויף וויפיל מיר זענין אפשר נאָכנישט גיקומין בשלמות צו אונדזער ציל, קאָן אַבער דאָך קיינער נישט פאַרלייקינין, אַז א ניי יידיש לעבן אין דער פרויען-וועלט האָט זיך אָנגיהויבן פון יענים טאָג אָן.

דער דאָזיקער טאָג, איז אַ היסטאָרישער דאַטע אינים אויפלעב פון טראַדיציאָנעלן יידנטום און אַצינד, ווען מיר שליסן אָפּ, אַ תקופה פון פיניף יאָר, דאַרף דער דאָזיקער היסטאָ־ישער טאָג גיפייערט ווערן מיט אַ באַזונדער פריידיק התלהבות!

גרייט־זשע אייך צו די פייערונגין, שאַפט אומיטים ספעציעלע קאָמיטעטן צו פייערן דעם יובילעאום, אונדזער צענטראַלער סעקרעטאַריאַט וועט אייך גאַנץ בקרוב צושטעלן, אַ גינוי פראָגראַם פון די חגיגות, דער צ. ס. וועט אויך ארויסגעבן ספעציעל ביליקע פראָפּאַגאַנדע שריפטלעך צו אונדזער יובילעאום, איר דאַרפט אָבער שוין מאַכן די הכנות און שטעלן זיך מיט אונדז אין פאַרבינדונג.

זאָל דער דאָזיקער היסטאָרישער טאָג, זיין אַ ווידערבאַנייאונג, צו אַרבייט און פראָפּאַגאַנדע פאַר אונדזער אידעאַל, פאַר אונדזער גידאַנק. זאָל איבער אַלע שטעט און שטעטלעך זיך הערן דער אויסרוף:

הויך די פאָן פון בנות אגודת ישראל!

צענטראַלע

„בנות אגודת ישראל״

אין פוילן

ב״ה לאָדזש שבט תרצ״א.

באַמערקונג: די יובילעאום פייערונגין דאַרפן נישט אויסגימישט ווערן מיט די פורים-פייערונגין.

וועגן פאָר שטעלונגין

פון אַ סך ערטער באַקומין מיר בריוו און מען פאַרלאַנגט קינדער-פאַרשטעלונגין און דיאַלאָגן. מיר ערקלערן דעריבער, אַז די שולד דערפון, וואָס קיין נייע זאַכן זענין נישטאָ, פאלט אינגאנצן אויף די שולן. פאַראַיאָרן האָבן מיר אַרויסגיגעבן 5 קינדער-פאָרשטעלונגין, אָבער מיר האָבן דערלייגט פיל געלט און מיר האָבן ליידער נישט פון וואַניט צו נעמין אויף צוצולייגן. כל-זמן פון יעדן ביכל, וואָס וועט אַרויסגיין, וועט נישט יעדע שולע נעמין אַ גרעסערע צאָל עקז. און טאַקע זיי באַצאָלן, קאָן קיין רייד נישט זיין פון אַרויסגעבן נייע זאַכן. לאָמיר האָפן, אַז דער דוחק היינטיקס יאָר, וועט צופירן צו אַ פאַרבעסערונג און אי״ה איבער אַ יאָרן וועט שוין זיין אַנדערש...

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 063 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

עפּענטלעכע דערקלערונג

פון פאַרשידינע זייטן מאַכט מען אונדז אויפמערקזאַם, אַז געוויסע אומפאַראַנטוואָרטלעכע מענטשן שפּעקולירנדיק אויפן מאַנגל פון בית-יעקב-לערערנס, האָבן זיך גינומען אויף אייגינער פויסט „אויסצובילדן" לערערנס און פאַרטיילן זיי אויף דער פּראָווינץ.

מיר דערקלערן דעריבער קאַטאַגאָריש, אַז די לערערנס, וואָס האָבן נישט דורכגימאַכט דעם קורס פון איינציקן בית-יעקב-סעמינאַר אין קראָקע, ווערנדיק גלייכצייטיק דערצויגן אין דער דאָרטיקער רעליגיעזער אַטמאָספערע, קאָנין בשום אופן נישט אַנטשפּרעכן דעם דערציאונגס-אידעאַל פון ב"י און נישט גיפינינדיק זיך אונטער דער ספּעציעלער השגחה פונדער ב"י-צענטר, קאָנין זיי ברענגין שעדלעכע רעזולטאַטן פאַר דער דערציאונג פון די ייד. טעכטער.

מיר דערקלערן אויך, אַז די שולן, וואָס אַנגאַזשירן אַזעלכע לערערנס האָבן בשום אופן נישט דאָס רעכט זיך אַנצורופן מיטן נאָמין „בית-יעקב", ווייל מיר קאָנין נישט טראָגן קיין שום אחריות פאַר זייער אַרבעט.

אַ קייגן די פּערזאָנין ווידער, וואָס וועלן נישט אָפּזיצן פון זייער שעדלעכער אַרבעט צו צו ברעכן די גאַנצע ב"י-באַוועגונג, וועלן מיר אָננעמין די ווייטגייענדסטע מיטלין, וואָס זענין נאָר אין אונדזער רשות און זאָל דאָס דינין פאַר זיי אַלס הזהרה.

עקזעקוטיוו-קאָמיטעט פון דער טעכטער-שול ארגאַניזאַציע „בית-יעקב" איז פּוילן

ארכיון אסופות

וואַרשע-קראָקע

פרל. שרה זימאַן (פלאָצק) האָט זיך די ערשטע אָנגירופן אַלס פּרייגס פון פאַרלאַג „בית יעקב", לויט אונדזער מעלדונג אין פריערדיקן נומער — זאָי זענין אונדזערע שולן, ביבליאָטעקן און פּריינס פון אָרטאָדאָקסישן ביך ? נאָר 99 פּריינט פעלן און דאַן וועט יעדן חודש קענין אַרויסגיין נייע ביכער. יעדער פּריינט איז זיך מתחייב צו פאַרקייפן פון יעדער אויסגאַבע 5 עקז. און צאָלט איין דערויף אַ קאָנטאַ 10 זל.

אַכטונג! ס-זענין צו באַקומען די פאָטאָגראַפישע אויפנאַמיס פון דער בנות-קאָנפערענץ אין פּאַביניץ. 1) דאָס פּרעזידיום 2) די דעלעגאַטנס און געסט אויסן זאַל.

פּרייז 1.50 זל. אַ שטיק — צו באַקומין:

„בית יעקב", פּאַביניץ, פּל. דאַמבראַווסקא 3

געלט-שיקן. יוסטמאַן, פּאַביניץ פּ.ק.אָ. 67.980

צו דער פאַרלאָבונג פון מיין ליבער חברה און גרופּן-פירערן פון אונדזער „בנות" חי' ליפּשיץ (טשעבין) מיט ה' שלמה קלוגער (קראָקע) וואונטש איך אַ הערציקן מ.ל-טוב. דאָס זעלבע וואונטש איך אויך די עלטערן פון די פאַרלאָבטע.

טשעבין — לערערן אסתר שלייפשטיין

אַ הערציקסטן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער גיטרייסטע חברה און פריינדן חי' ליפּשיץ (טשעבין) צו איר תנאים שרייבן מיט ה' שלמה קליגער (קראָקע). דיין נייער לעבנס-וועג זאָל מיט גליק און צופרידנהייט זיין ביגלייטס.

טשעבין — בנות חברות און איר גרופּע

אַ הערציקן ברכה-פולן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער פריינדן פרל. מינסקא צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' דאַנציגער (וואַרשע) די אויפגייענדע זון פון „בית יעקב" זאָל שיינין אויף דיין נייעם לעבנס-וועג.

לאָדזש — ב. רעדליך, ס. פּרינקל, ב גאָלדבערג

מיר גיבן איבער דעם טיפסטן אויסדרוק פון הערציקסטע מיטגיפילן אונדזער חשובע חברה מלכה-לע שוויצער און איר גאַנצער משפּחה, צו זייער גרויסן צער, צוליבן פריצייטיקן טויט פון זייער ליבן פאָטער אברהם ע"ה. חשי"ת זאָל אייך טרייסטן בנחמות ציון וירושלים.

סאָסנאָוויעץ — לערערן קליין, בנות אגודת ישראל

פון שוועסטער צו שוועסטער

א. שווערוויטש

אַ פּראָיעקט, וואָס דאַרף פון אַלע בנות-אָרגאַניזאַציעס אָנגינומען ווערן

דעם הייגטיקן חמשה עשר בשבט, וועט דאָס גאַנצע רעליגיעזע יידנטום, פייערן דעם גרויסן יו"ט פון סיום-הש"ס. אַ טאָפּלטע שמחה וועט דאָס זיין. עס ווערט גיענדיקט דאָס לערינין גאַנץ ש"ס און ווידער וועט מען אָנהייבן פונדאָסניי דעם דף-יומי.

זיבן יאָר זענין אַוועק זינט דאָס רעליגיעזע יידנטום, האָט מיט התלהבות אויפגינומען דעם פּראָיעקט צו לערנין חוץ דעם שיעור גמרא, וואָס יעדער לערנט פאַר זיך, באַזונדער אַ בלאַט גמרא אין דעמזעלבן טאָג גלייכצייטיק מיט אַלע לומדי תורה אויף דער גאַנצער וועלט. אַ הערלעכער גידאַנק איז דאָס גיווען במחשבה, אָבער נאָך שענער האָט זיך דאָס אַרויסגיוויזן בפועל.

און אַט פייערט דער כלל ישראל דעם גרויסן שמחת תורה! אַריינטראַכטנדיק אָבער אין דער זאַך, איז ביי מיר אַנטשטאַנין די פראַגע: צי קענין אויך מיר בנות-שוועסטער, אַמאָל, אַלע פאַראייניקט פייערן אַזאַ שטייגער שמחה, אָבער מיר זאָלן בלויז יוצא זיין מיטן שטיין פונדערווייטנס און זיך צוקוקן צו דער שמחה פון אונדזערע ברודער.

איך בין אָבער גיקומען צום אויספיר, אַז אויך מיר האָבן די מעגלעכקייט, אין זיבן יאָר אַרום צו זיין באַטייליקט אין דעם יום-טוב, הגם אַ ביסל אין אַ אַנדערער פאָרם און אָט וואָס איז מיין פּראָיעקט:

פון הייגטיקן חמשה-עשר בשבט אָן, זאָל אין יעדער בנות-גרופּע איטוועדערן שבת גילערנט ווערן אַ פּרשה חומש פון בראשית אָן, אַזוי ערנאָך וועלן מיר אין זיבן יאָר אַרום צוזאַמין מיטן גאַנצן אָרטאָדאָקסישן יידנטום פייערן אַ סיום פון דער גאַנצער תורה. בנות-אַגודת-ישראל — דעם סיום פון תורה שבכתב און אגודת-ישראל — דעם סיום פון תורה שבעל פה!

אַז מיין פּראָיעקט וועט אָנגינומען ווערן, דאַרף דאָס בית-יעקב-זשורנאַל געבן יעדעס מאָל, אַ מודעה, וועלכע פּרשה ס-גיהער צו דער באַטרעפנדער וואָך און טווענטועל, געבן אויפקלערונגין צו די גילערנטע פּרשיות.

פּאַביניץ — רבקה טשערניק

צושריפט פון רעדאַקציע: מיר האַלטן דעם פּראָיעקט פאַר זייער אַ ריכטיקן און מיר לייגן טאַקע פאָר, אַז אַלע בנות-גרופּן זאָלן שוין אָנהייבן טאַקע אין חמשה-עשר ביי אַ גיהעריקער פייערלעכקייט צו לערנין די ערשטע פּרשה פון בראשית. מיר וואַרטן אויף ידיעות פון אונדזערע ארגאַניזאַציעס!

הירש-לעמאַן אוונט אין ב"י סעמינאַר

לכבוד דעם הונדערט יעריקן גיבוירן-טאָג פון הרב ד"ר לעמאַן זצ"ל און די 42 יאָרצייט פון רש"ר הירש זצ"ל, איז גיווען אין ב"י סעמינאַר אין קראָקע, אַ אינהאַלטסרייכער אָוונט. פרוי שענירער האָט אין אַ באַגייסטערטער רעדע אַרומגירעט די ספּעציעלע השפּעה, וואָס ס-האָבן די צוויי גרויסע יידישע מענער אויף דער ב"י באַוועגונג. זי גיט איבער די ערשטע איינדריקן פונים לייגין דאָס ביכל „אין סולטאַנס הויף" פון ד"ר לעמאַן, וואו זי האָט גיפונין די שטרעבונגין פון איר האַרץ און באַזונדער דערציילט פרוי שענירער אירע זכרונות פון הרב ד"ר פלעשס דרשות, וועלכע האָבן זי באַוואויגן צו דער חנוך-הבנות אַרבעט און ד"ר פלעש איז גיווען אַ תלמיד פון אַלטן פראַנקפורטער רב ד"ר ברייער, הירשס איידים.

דאַן האַלט אַ לענגערע רעדע דאצענטן פרל. ראָזנבלים, זי רעט אַרום די מענדלזאָנישע רעפאָרם-עפּאָכע און די גרויסע מלחמה פון אָרטאָדאָקסישע יידן קייגן די רעפאָרמער, וואָס אין איר שפּיץ זענין גישטאַנין די ריזיקע יידישע גייסטער ווי הירש און לעמאַן. דערנאָך לייגין פאָר איניקע סעמינאַריסטנס די ביאָגראַפיעס פון הירש און לעמאַן און אַלע צוגיין זיך אונטער דעם רושם, אַז די השפּעה פון די צוויי גדולי ישראל, וועט נאָך לאַנג, לאַנג, שטאַרק און מוטיקן די קעמפער פאַר דער תורה.

פון אומעטום שרייבט מען אונדז

בייטשאט: א דאנק די טיכטיקע ארביט פון אונדזער לערערן קאמינער, אנטוויקלט זיך אונדזער שול זייער שיין, און ס׳איז גיגרינדעט גיוואָרן א ביבליאָטעק מיט א רייכע צאָל ביכער. די ביבליאָטעקארין איז פרל. גורפינקל. עס עקזיסטירט אויך א בתי׳ פארבאנד אין 4 גרופן.

לעצטנס האָבן מיר איינגיאָרדנט א חגיגה, וועלכע ס׳האָט גיעפנט פרוי קאמינער און פרל. קרישעק האָט גיהאַלטן א רעפעראַט, וועלכער איז אראָפּ מיט דערפאָלג, שיין דעקלאַמירט האָבן די בתיסטקיס פון דער דריטער און פערדער גרופע. ביי זייער א באַגייסטערטער שטימונג איז די פייערונג מיט א באנקעט גישלאָסן גיוואָרן. מיר דריקן אויס א יישר־כח אונדזער לערערן פאַר איר ארביט לטובת דער שול און פרוי שימאן פאַר איר שפּענדע פאַר דער ביבליאָטעק, און אלע אנטיילנעמער.

ל—ק—ת

שעברעשין: ביי אונדז אין שטאָט איז גיוועזן אויף א באַזוך די לערערן טאַרנהיים פון בילגאָריי. די לעצטע האָט גיהאלטן א רעפעראַט וועגן בית יעקב און „בנות", און ס׳איז גישאַפן גיוואָרן א בותי׳־פאַרבאַנד. ס׳איז אונטערגינומען וואָרן א אקציע פאָרן פארשפּרייטן די אָרט. פרעסע.

א שעברעשינערן

פשעדבאָזש: אויף דער איינלאַדונג פון היגן ב״י קאָמיטעט האָט ביי אונדז ביזוכט די ג. פרוי שענירער, די לעצטע האָט עקזאַמינירט די שול קינדער, וועלכע האָבן זיך גוט אויסגיצייכנט. פרייטיק צונאַכטס און שבת בייטאָג זענען פאָרגיקומען צוויי גרויסע פארזאַמלונגען, אויף וועלכע ס׳האָט גיהאַלטן באַגייסטערטע רעפעראַטן, פרוי שענירער און לערערן בערלינער. ס׳איז אויך איינגיאָרדנט גיוועזן א שלוש־סעודות און א שיחות־חברות. נאָכדעם ווי ס׳איז גישאַפן גיוואָרן א פרויען־קאָמיטעט פאַר די אינטערעסן פון בית יעקב איז פאָרגיקומען א מלוה־מלכה באַנקעט, און פרוי שענירער און אנדערע האָבן גיהאַלטן רעדעס, דעקלאַמאַציעס, לידער א. אַ. וו. די פאַרזאַמלטע האָבן זיך גיזעגנט מיט פרוי שענירער און גיוואונטשן איר ערפאָלג לטובת אונדזער הייליקער ארביט. מיר דריקן אויס דעם טיפסטן דאנק דער ג. פרוי שענירער פאַר איר באַזוכן אונדזער שטאָט ווי אויך א דאַנק דער לערערן בערלינער פאַר איר אומערמידלעכער ארביט לטובת דער שול.

א בנותקע

וואָלאַצלאַוועק: א דאַנק דעם באַזוך פון דער ג. פרוי שענירער אין אונדזער שטאָט האָט זיך אין אונדזער ב״י אָנגיהויבן א פאַרצווייגטע טעטיקייט. די צאָל שילערנס דערגרייכן 130 (ב״י). א יישר־כח פאַרדינען די חשובע פרוי שענירער, פאַמיליע זשיפּנאַוואַדא, דאָס פרויען־קאָמיטעט, פאַרן לייסטן לטובת דער ב״י שול, וועלכע האָט ב״ה פיל ערפאָלג. א האַרציקן יישר־כח פאַרדינט אויך די פאַמיליע האַנדלסמאַן, פאַר זייער אומערמידלעכער ארביט פאַר ב״י און „בנות" מיר וואונטשן זיי אריכות ימים. לעצטנס האָט דער פרויען־קאָמיטעט איינגיאָרדנט לכבוד די „בנות" א חגיגה. און מיר דריקן דאָ זיי אויס דעם האַרציקסטן דאַנק, עס איז אויך צו האָפן פאַר א שטאַרקע אויפלעבונג אין דער „בנות", און דאָס א דאַנק דער ענערגיע פון אונדזער ת. לערערן פרל. מאַרטנפעלד.

אחת „הבנות"

וואַנוואָלניץ: נאָך פיל אָנשטרענגונגען מצד די היגע אגודה פירער איז לעצטנס ביי אונדז אין שטאָט גיגרינדעט גייאָרן א בית יעקב־שול. אלס לערערן איז אנגאַזשירט גיוואָרן פרל. האָלענדער אויס לענטשיץ. די ערעפנונג פון דער שולע איז שוין פאָרגיקומען און ביי דער לעצטער האָבן גיהאַלטן רעפעראַטן פר. פרייבערג, לערערן האָלענדער און פרוי רובינשטיין. עס זענען גיוועזן אנוועזנד 200 פערזאָן און די חגיגה איז אראָפּ מיטן גרעסטן דערפאָלג. די צופרידנהייט פון דער גרינדונג פון דער שול ביי די היגע יידישע באַפעלקערונג איז זייער גרויס און עס זענען שוין פאַרשריבן אָן ע״ה קרוב 80 שילערנס. מיר דריקן דאָ אויס א האַרציקן דאַנק די פאַרוואַלטונג דורך וועמענס איניציאַטיוו די שולע איז גישאַפן גיוואָרן און וועלכע באַשטייט: ה. ל. האַפערמאַן, ד. האָפמאַן, ש. וואַרשנבראָט, פ. פרידהיים, מ. ראָזנפעלד, ש. פערסיקע. א באַזונדערן יישר־כח פאַרדינט דער עסקן ל. לאַקס. פאַר זיינע לייסטונגען לטובת דער גרינדונג פון דער שול.

א תלמידה

קאַמינסק: אויף די פרויען־פאַרזאַמלונג, וועלכע איז לעצטנס פאָרגיקומען זענען ארויסגיטרעטן מיט רעפעראַטן: ה. גיעסטעמפּאַווער, פרל. טענענבוים און פרל. באַטשיאַן—ראַדאָמק, די באַגייסטערונג איז גיוועזן גרויס און ס׳האָבן זיך פאַרשריבן א ערך פון 62 חברות. ס׳איז צו האָפן אז מקרוב וועט זיך איינגעבן דאָס גרינדן א ב״י שול.

א קאַמינסקערן

זשעליכאָוו: ביי אונדז האָט גיהיילט פרנס ר׳ זישא הרידמאַן. דער גאַסט איז ארויסגיטרעטן מיט א גרויסן רעפעראַט אין היגן קינא־זאַל פאַר פרויען. דער רושם פון רעפעראַט איז גיוועזן א גיוועזן א ניוואַלטיקער. עס איז גיוועלט גיוואָרן א ב״י קאָמיטעט פון: לאַווניק ר׳ מענדל לערער, ראַפּמאַן זילבערבערג, דאָזאר ישראל שילדקרויט, נח שאַליט, נטע יום־טוב, ישראל שמעון גאָלדצוויג א. א. זונטאָג פ׳ בא איז גיוועזן ביי די „בנות" א אָוונט לכבוד דער 41 יאָרצייט פון ר׳ שמשון רפאל הירש זצ״ל. די חברה עטל גאָלדבערג, לערערן מיגדל לענטשעווסקא און דער מיטגליד פון מענער־ראַט ה׳ י. ש. גאָלדצווייג האָבן גירעט מעניינא דיומא. עס איז אויך גיוועזן א באַנקעט און די חברות, יזאַרום, ליכטנשטיין און גרינבערג האָבן גירעט אויפן באַנקעט. א דאַנק פאַרדינט דער צוגרייטונגס־קאָמיטעט און פרל בריקס, מלמד און לעווינסבראָט.

דב, וו—ן

קוטנא: א דאַנק דער ניי־אָנגיקומענער לערערן פרל. עטינגער האָט זיך אונדזער „בנות" בעסער אָרגאַניזירט. מיר האָבן פאַרשידענע שעורים, צוזאַמענקונפטן און אויך לעצטנס איז גיוועזן א אָוונט אויף וועלכן עס האָט גיהאַלטן א לענגערן רעפעראַט די לערערן און ס׳האָבן דעקלאַמירט די שילערנס: ליבערמאַן, זאַנדבערג, מענחא, זילבערבערג און וועלטסמאַן. דער אָוונט האָט אויף אלע אנוועזנדע גימאַכט א גוטן רושם און גיבראַכט א באַגייסטערטע שטימונג.

לוטאָווישקא: ביי אונדז אין שטאָט האָט זיך גיגרינדעט א „בנות אגודת ישראל", וועלכע איז באַלד צוגיטרעטן צו דער ארביט. די אָרג. איז רעגיסטרירט גיוואָרן אין דער בנות־צענטראַלע און עס איז גיוועלט גיוואָרן א פאַרוו. וואָס באַשטייט: פאָרזיצערן: צ. קעסלער, סעקר. ג. לאַנדוי, קאַסירערן—ש. גראָכמאַן, רעלע אָלסטער, סימא מאַרילעס, לאה אוסטשיק און מאַטל אַפּפעל. עס האָט זיך אויך אָנגיהויבן א אינטענסיווע טעטיקייט ביים פאַרשפּרייטן די ת״ח. יעדן פרייטיק־צונאַכטס קומען מיר זיך צונויף און איינע פון די חברות רעפערירט איבער דער סדרה פון דער וואָך. שבת בייטאָג פאַרשידענע שמועסן, איבער וויכטיקע און רעליגיעזע פּראָבלעמען. זייער פיל ארביט דערביי אונדזער לערערן פרל. ראַמלער.

א לוטאָווישקערן

רעדאַקציע־שלוס פאַר באַריכטן פרייטיק פ׳ בשלח—שפּעטער דערהאַלטענע קאָנען צוליב טעכנישע סבות נישט זיין גידרוקט אין נומער 64

קראָקעווער „בנות" פּראָפּאַגאַנדירן יידיש, דאָס בית־יעקב־זשורנאַל און דעם אָרטאָדאָקסישן אויסלייג!

א פריילעכע בשורה: ביי די קראָקעווער „בנות" איז דעם היינטיקן ר״ח שבט גיוועזן א ליטעראַרישער אָוונט אויסשליסלעך מיט א פּראָגראַם, גינומען פון בית־יעקב־זשורנאַל. עס זענען גילייענט און דעקלאַמירט גיוואָרן די ארביטן: שינדלער—לשון הקודש־יידיש; דר. פעסלער — א מעשה פאַר קליינע און גרויסע; שענירער — דער יידישער שבת; נאַדלער — בנות־הימן אא״וו. דער איינגאַנג צום אָוונט איז גיוועזן פאַר א אָפּצאָל פון 10 גר. און דאָס גאַנצע געלט איז צוגישיקט גיוואָרן פאַר אונדזער ליטעראַטור־פאָנד! ווי מיר זענען פונים בריוו, וואָס עס שרייבט די סעקרעטאַרן פרל. צוקער בראָט, איז דער ענין יידיש גיוואָרן ביי די קראָקעווער „בנות" גאָר א וויכטיקע זאַך אין זייער ארביטס־פּראָגראַם און דאָס איז א פריילעכע בשורה, ווייל ווי באַוואוסט זענען די קראָקעווער הייזער און ספּעציעל די יידישע מיידלעך שטאַרק פאַרפּויליִשט, אפילו אין חסידישע הייזער. לאָמיר אויך דאָס „שטיק" אייז א ריר טון און אַזוי וועט עס זיכער גישעען, זאָלן אויך אנדערע שטעט זיך אָפּלערנען און דער עיקר, אויך קומען צו דער איבערצייגונג, אז אין די פאַרשידענע נומערן פון „בית יעקב" איז דאָ גינוג מאַטעריאַל פאַר אָוונטן...

די וואַרשעווער „בנות" גרייטן זיך

אין דער ארביט פון דער וואַרשעווער „בנות" איז א שטאַרקע אויפלעבונג. א ביסל העלפט אויך צו דאָס, וואָס אין וואַרשע וועט פאָרקומען דער צ. ס. צוזאַמענפאָר באַלד נאָך פּסח. לעצטענס איז אויך ניעפנט גיוואָרן א פרויען־קלוב, וואו עס ווערן פון צייט צו צייט גיהאַלטן פאַרשידענע באַלערנדע רעפעראַטן. אויך די וואַרשעווער פּרעסע קאָמיסיע ארביט טיכטיק פאַרן פאַרשפּרייטן דאָס „בית יעקב" זשורנאַל, די קאָמיסיע וואָס וועט באַזאָרגן די לאָזשי פאַר די הונדערטער געסט, וועלכע ווערן דערוואַרט צום נאָנטן צוזאַמענפאָר ארביט פיבערהאַפט, אויך די ארביט און די גרופּן גרייט רעגלמעסיק און מיט א גינוג גיכן טעמפּאָ.

וואָס טוט די לאָדזשער בנות?

דעם היינטיקן ווינטער איז אין דער לאָדזשער „בנות" גאָר א באַלעבטע טעטיקייט. קודם די פּרעבל־שול איז גוט אורעקגישטעלט. אצינד די למודי־קודש־קורסן פאַר די קינדער פון די פאָלקס־שולן אויף וועלכע עס לערנען העכער 200 קינדער, דאָס איז א נייער לעגיאָן בעתיד פאַר די „בנות". און ווען עס וואָלט גיוועזן א גרעסערער לאָקאַל, וואָלט די צאָל נאָך גיוועזן א סך גרעסער. די טעג ווערן אויך שוין צוגיגרייט די אלע זאַכן, וואָס וועלן נייטיק זיין צום פּרעלעגנטן־קורס. בקרוב וועט אויך זיין א גרויסער מיטינג אין „פילהאַרמאָניע" זאַל. א נייעס איז אויך זייט די לעצטע וואָכן, וועט אלע חברות וואָס קומען אין „בנות" רעדן רק יידיש. אויך די ביבליאָטעק פאַרגרעסערט זיך און די ארביט אין די גרופּן גייט מיט זייער פיל ערפאָלג.

פון צענטראַלן סעקרעטאַריאַט

אלע וואָס האָבן נאָך נישט ערלעדיקט די ת״ח מוזן דאָס זאָפאָרט טון. עס מוז פון יעדן אָרט באַלד אָפּגישיקט ווערן געלט פאַר אַזוי פיל, וויפיל ס׳זענען דערהאַלטן גיוואָרן ביכלעך. אין קעגנמאָל וועט דער צ. ס. פאַרעפנטליכן די נעמען פון די וואָס האָבן מיסברויכט מיטן פאַרטרויען, וואָס די צענטראַלע האָט זיי גישענקט. דער גורל אויף די פּרעמיעס וועט זיין ר״ח אדר אין לאָקאַל פון די לאָדזשער „בנות" עפנטלעך.

גידענקט אין יעדן אָרט

א י י ע ר ח ו ב

מיטצוהעלפן פאַרענדיקן

דאָס בית־יעקב סעמינאַר

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, Luty 1931

„BAJꝢ JAKOW"

Cena 65 gr.

P.K.O. 67.795

Rok VIII zeszyt 6 (63)

Adres Red. „Bajs Jakow'
Łódź, Limanowskiego 28..
Telefon 10)-77.

דער חשובער פאַמיליע טרויבע אין בלאַשקי, אונדזערע לאַנג-יעריקע פריינט, און איבערגעגעבינע צו אונדזער הייליקער אַרביט, גיבן מיר איבער אונדזערע טיפסטע מיטגיפילן פון צער צום טויט פון זייער ליבן מאַן און פאָטער

ר׳ מרדכי הכהן ע״ה

זאָל אייך השי״ת טרייסטן צווישן די אבלים אויף ציון וירושלים.

לאָדזש — רעדאַקציע בית יעקב

כוס תנחומים

דעם טיפסטן מיטגיפיל דרוקן מיר אויס די פאַמיליע טרויבע צום פריצייטיקן טויט פון זייער מאַן און פאָטער

מ ר ד כ י ז״ל

וועלכער איז נאָך קורצע און שווערע ליידן אוועקגיריסן גיוואָרן אין בליענדער עלטער.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

בלאַשק — בנות אגודת ישראל

לערערן גליקסבערג

פון טיפסטן הארצן דריקן מיר אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל פון צער, אונדזער בנות שוועסטערן און פריינדינס חנה און פריידא, זייער שוועסטער פרוי בוכמאַן און די גאַנצע פאַמיליע טרויבע צום פריצייטיקן טויט פון זייער ל. פאָטער און מאַן מרדכי הכהן טרויבע ז״ל אין בלאַשקי. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד!

קאַליש — בנות-חברות מ. בערגמאַן, ווייטץ לעווי, טוסק, קוזינע מאַלקאָוויטץ

מיין טיפסטן מיטגיפיל דריק איך אויס דער פאַמיליע ט ר ו י ב ע (בלאַשקי), חי אויך מיין גיליבטע שוועגערן צום פריצייטיקן טויט פון זייער פאָטער ע״ה. זאָל אייך ג—ט טרייסטן.

וואַרשע — רויזא בוכמאַן

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריק איך אויס דער ג. פאַמיליע שאַטאַן אין בעלכאַטאָוו צוליב דעם טויט פון זייער גיליבטע טאָכטער חי׳ שרה ע״ה. פריצייטיק האָבן זיי צוריקגיגעבן די צאַרטע און ריינע נשמה. ג—ט זאָל אייך טרייסטן.

גאַרוואָלין — מ. שטאָקמאַן

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס די בלאַשקער „בנות" עסקנית פרוי בוכמאַן, שוועסטער טרויבע און פאַמיליע, צום פריצייטיקן טויט פון זייער אומפאַרגעסלעכן פאָטער און מאַן מרדכי הכהן טרויבע ע״ה. אין דער אַרבעט פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל זאָלט איר אַ טרייסט גיפונין.

קאַליש — בנות אגודת ישראל

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריק איך אויס מיין פריינדין טאָבא שאַטאַן (בעלכאַטאָוו) צום פריצייטיקן טויט פון איר שוועסטער. אַ טרייסט זאָלסטו גיפונין אין אונדזער הייליקן אידעאַל.

בלענדאָוו — לערערן קאָרעק

פון טיפן הארצן דריקן מיר אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל אונדזער גיוו. לערערן חי׳ שאַפּיר פון מאַקאָוו צום פריצייטיקן טויט פון איר מוטער ע״ה — זאָל ג—ט זי טרייסטן אין דער אַרבעט פאַר ב״י.

זשור[illegible] ב״י שילערנס

פון טיפסטן הארצן דריקן מיר אויס אונדזער מיטגיפיל אונדזער אידעען שוועסטער טאָבע רבקה שאַטאַן צום פריצייטיקן טויט פון איר גישעצטער שוועסטער חי׳ שרה ע״ה. אין די אַרבעט פון אונדזער הייליקן אידעאַל זאָל זי אַ טרייסט גיפונין.

גריצא — לערערן ח. מיימין
בנות אגודת ישראל

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דער טרייער מיטאַרבעטערן פון אונדזער ב״י שול פרוי טילא עקשטיין צום פריצייטיקן טויט פון איר מאַן ר׳ מאיר עקשטיין ז״ל זאָל זי זיין צווישן די גיטרייסטע פון פאָלק ישראל.

רישא — פערדער קורס ב״י
לערערן מ. קירשנבויח

מיט טיפן הארצן באַוויינין מיר דעם פריצייטיקן טויט פון אונדזער חברה לאה יהודית ראקיטא, וועלכע איז אין איר בליענדסטער יוגנט אונדז און אירע עלטערן אַוועקגיריסן גיוואָרן. אַ קראַנץ פון אירע מעשים טובים לייגן מיר אויף איר קבר. ג—ט זאָל טרייסטן די משפחה ראקיטא דורך ערציען זייערע קינדער אין אונדזער הויכן בית-יעקב אידעאַל.

ווישקאָוו — לערערן: מרים טויבע
„בנות אגודת ישראל"
4 און 5 קורס ב״י

אַ הערצלעכן מזל-טוב צו דער תנאים פון אונדזער איבערגעגעבינע לערערן חנה ראָט צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ יהושע אהרונג (גליגא). זאָלט איר זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאַלן.

סקאַלאַט — פיפטער קורס בית יעקב

בברכת מזל-טוב אמת אנו מברכים את חברנו גזבר של ה„בית יעקב" מר יעקב אונגער לארושת בנו המופלג כמר אלעזר נ״י עם הבתולה המהוללה מרת העניע גאָלדא בת הרה״צ ר׳ מאיר ישראל ראבינאָוויטש שליט״א מפיסצנה

זיליחוב — ועד של ה„בית יעקב"

אַ הערצלעכן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער גיערטע חברה פרל. פריש צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ קאָזלאָווסקי (מאַלעניץ). אייער לעבנס וועג זאָל זיין מיט רויזן באַצירט און איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער הויז אויף די בערג פון יהודה. גליק און צופרידנהייט זאָל אייך תמיד באַגלייטן.

פשעדבאָרזש — לער. בערלינער און שוועסט. קראַקאָווסקא, גישוויסט. גאָטעסמאַן, גינזבערג, קאַרנבערג און אבראַמזאָן.

אַ הארציקן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער בנות-שוועסטער נעכא פריש צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ קאָזלאָווסקי (מאַלעניץ). זאָל אייער צוקונפט גיבויט ווערן אין גייסט פון די הייליקע תורה אידעאַלן.

פשעדבאָרזש — בנות אגודת ישראל
פאָר-זיצ: בלאַס

אַ הארציקן מז״ט וואונטשן מיר אונדזער ח׳ ב״י פאַרח. און איבערגעגעבינער בנות-עסקן ה׳ ליכטנשטיין און זיין פרוי, אונדזער בנות-חברה ריבטשע זיים זוכה צו דערציען זי אין גייסט פון בית-יעקב-אידעאַל.

ווישקאָוו — לערערן מרים טויבע
בנות אגודת ישראל
5 און 6 קורס ב״י שילערנס

שוין אַרויס פון דרוק:

קינדערגאָרטן № 31

פון הייניטיקן חודש שבט תרצ״א. זייער אַ רייך און פיל-פאַרביק מאַטעריאַל און פול מיט פריידיק און וויכטיק לייענמאַטעריאַל פאַר קינדער און יוגנט

שיקט אָפּ די באַשטעל-קאַרטלעך!

איינצל אַבאָנעמענט פון ק. ג. 1 זל. אַ קוואַרטל.

אַלע מוזן וויסן!

אין די שטעט וואו דער זשורנאַל קומט נישט אָן פּינקטלעך אויף יעדן צווייטן שבת — איז עס די שולד, פון דעם אַגענט אָדער פּרעסע-קאָמיסיע, וואָס רעגולירט נישט די חובות לויט די תקנות פון אונדזער אַדמיניסטראַציע.

די אַבאָנענטן וואָס באַקומען דעם זשורנאַל אויף זייערע פּריוואַטן אַדרעס. הערן אויך צו באַקומען דעם זשורנאַל אויטאָמאַטיש, ביז באַלד זייער אַבאָנאַמענט האָט זיך גיענדיקט!

צווייטער נומער

פון זשורנאַל פאַר יינגערע קינדער
„פרישינקע בלימעלעך"

גייט אַרויס אויף ר״ח אדר

דער דאָזיקער נומער איז פיל פאַרבעסערט אַלס דעם ערשטן נומער. אַלע מעשהלעך און לידלעך זענען זייער גוט באַאַרבעט, בלויז גרויסע אותיות אַלץ גישריבן מיט פּעדאַגאָגישער מומחה-שאַפט און אויך איז אַקוראַט אין דעם ביכל, דער נייער אויסלייג. דאָס נייע ביכל איז זייער ביליק, שיין און אַ ברכה פאַר אונדזער לייענוואַרג — פון יעדן אָרט דאַרף מען אונדז באַלד שרייבן די גינויע צאָל עקז. דורך אַ באַשטעל-קאַרטל.

די רעדאַקציע איז אָפן יעדן טאָג פון 11—4 נאָכמיטאָג — נישט באַשטעלטע מאַנוסקריפּטן ווערן נישט צוריק גישיקט — ביים פאַרלאַנגן ענטפער מוז זיין בייגילייגט אַ פּאָסט-מאַרקע — אַנאָנסן, וואָס ווערן נישט באַצאָלט פריערויס ווערן נישט גידרוקט און ס-ווערט נישט אָפּגיענטפערט אויף אַזויגע פּרעטענציעס. באַריכטן פון די שטעט וואו ס-איז נישטאָ שטענדיקע 10 אַבאָנענטן ווערן נישט גידרוקט.

Red. Luzer Gerszon Frydenzon | גענעצט: מ. ליפּעסקינד לאָדז, קילינסקא 50 | Tłoczna J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50
Tel. 188-76.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון a 063 הודפס מתוך הארכיון היהודי